

WWW.UNILIB.RS

Лука Ђеловић
БЕОГРАД
Luka Đelović
БЕОГРАД

Br. 20.

Dubrovnik 31 Oktobra 1902.

God. I.

НА ДАН СПРОВОДА
кнеза МАТА НИКОВА ПУЦИЋА

ВЛАСТЕЛИНА ДУБРОВАЧКОГА

преминулога на дан 6ти Априла 1865.

С красног стабла војку ето
Сваки данак нову отима,
Већ је прошло плодно љето
Настаје нам црна зима,
Зима пуста, хоћу р'јети
Моме родном мјесту пр'јети.

У родноме инострани,
Ми смо јадни мјесту остали,
У кућам нам непознани
Безочно су завладали,
Замани нам око гледа,
Једа гдјегод свог угледа.

Дубровачке крви славне
Ето и Тебе, Мато, нема;
Све уресе дичне, давне
Круто вр'јеме у гроб спрема,
И прождрлој у похлени
Све нам хоће да искор'јени.

Суза сама р'јеч је сада
Ка пристоји бној души,
Нема гласу звека, када
Све око смрт поруши;
Кад га освуд пустош кружи,
Коме пјесник да се тужи?

Др. Иван Аугуст Казначић.

(прионђио син пјесников Ант. Казначић.)

(po slovenačkom L. Zore).

I.

Gospodin Bitić stanovaše već dugo u malenoj sobi u kući gradskoga mesara Kriva. Negovi su posli bili najlakši na svijetu, ali i naj teži, sve kako se stvar uzme. Bitić nije imao drugoga posla nego ispuniti prazno vrijeme od jutra, kada se slabe voće iz postelege digne, pa do večera, kad mrmlajuć opet legne u postelegu. A Bitić je spavao kao pūh; legao bi u veče rano, pa bi potegao do kasna u jutro. To je bio može bit uzrok (barem tako govore lekari), da je Bitić bio vazda zle voće, pokušen, mrk u licu, kad bi šetao jutrom po gradskijem ulicama na vojničku, „grudi van, trbuh unutra, a ruke straga“ brojeći korake polagano, polagano, kako i dolikuje čovjeku, što nema nikakva posla.

Bitić je imao oko vrata bijel rubac a na glavi širok, mek, klapast klobuk, koji je u vrhu svršavao u tanak šiljak. Upadena lica, duga nosa i malene kratke brade Bitić čitave ure provodio je kraj bilarda u kafani i u igraonici, gdje je ometao igrače i poslužnike, a kartašima bio nedrag „majer.“ On je svakog dana išao također u krčmu k „Starome Zeleniku“, i tuj u krčmi minula bi ga zlovoљa i lice bi mu se razvedrilo. Ali treba da vas s njim bole upoznam, prije nego što ēu kazati uzrok jedine njegove zadovoљnosti.

Bitić bješe umirovlen oficir. Kako mu je bilo već pedeset godina i kako je već prilično dugo živio u gradu, ne može se saznavati, pod kojijem je slavnijem generalom službovao i kakva mu je služba bila.

Ko bi gledao na njegov mršavi sitni trup, smatrao bi ga doduše kakvijem starijem odvjetničkijem pisarom ili ti poreznijem činovnikom, jer ništa na njemu ne bješe marcijalno. Ali kako mu drago, on bijaše umirovlen časnik i već davno umirovlen. Njegovo dostojanstvo u slavnoj carskoj vojsci nije bilo veliko, jer je malo više od trideset forinata mjesecno dizao mi-

Y rovine iz javne blagajnice. Uopće se nije mnogo znalo o nego-
voj prošlosti.

Tijem malijem dohotkom u prijašnja je vremena izlazio, nemajući ni novčića duga, i negov ovratak više putâ omotan nije nigda bio više ili maće bijel. Za to su ljudi govorili da je negdje baštinio prilično mnogo novaca, a to se je i po tome poznalo, jer bješe kupio novu novcatu zimsku haštinu, da je imao sve novo bijelo ruble, da su mu crevle škripale kad je stupao po gradskoj kraldrmi, i da je ne samo večerom nego i u podne hodio u krčmu k starom *Zeleniku*, da je veče blagovao i nekoliko vina veče ispijao nego prije. Kod starog Zelenika imadaše svoj zasebni stô. Sačuvaj Bože i jaoh si ga krčmaru i službenici, kad bi prije nego bi on došao, ko drugi zasio onđe, gdje je „Hauptmann“. Bitić namiještao neizrečeni dio svoje lešine.

Kad god je zimi odbijalo šest sahata — *punktum* šest — otvarahu se vrata, i Bitić je ulazio polagano, ne obzirući se ni desno ni lijevo, ne skidajući klobuka prije nego bi došao do svoga stola i ne pozdravljajući nikoga, pa da je sva niska soba sa zadimljenjem i svedenjem nebom bila dupkom puna. A da će doć svake večeri po zlu ili lijepu vremenu nije bilo sumne, svak je to mogao zakleti se.

Došavši kapetan u krčmu, objesio bi svoju kabanicu o klin, zatim bi iz gępa izvadio nešto zamotano u papir; to bi položio na stô, svojim rupcem iz gępa isprašio bi stolac i lagano sio. Ali u obrazu bješe još uvijek mrk, pače i onda, kad bi mu lijepa službenica, koju ne bi ni pogledao, (po čemu je bio drag neprijateljima ženskiña), donijela vina i vode. Srknuo bi jedan gutaj, iskašlao se, zatijem počeo razvijati onu stvar u papir zamotanu. Izašle bi na vidjelo reske kobasicice ili kakav fińi sir. To jedući osladivao bi, nakvasujući na pripust svoje grlo; ali mu se ni tad obraz ne bi razvedrio, niti bi s ikijem govorio, ako je bilo gosti za stolom.

Kada bi kuclu sedam sahata, službenica bi mu donijela teleću pečenku. Lijepo uđo, lijepo ispečeno, rumeno, a miris ugodno u nos udaraše. To je kapetanu po čefu! Tad bi mu se lice zasjalo, i oči zadovoљne gledale u zdjelu, a ruke polagano razvijale ručnik, koji bi Bitić obavezao okolo vrata tako, da

Y
N
I
V
E
R
Z
I
T
E
C
K
A
B
I
L
I
O
T
E
K
A
V
I
L
I
O
T
E
K
A
dva okrajka ostraga stršila bi na stranama u vis, te bi se baš činilo kao da gospodin kapetan ima četiri uha, i to dva uha daža nego svoja dva. Zatijem bi primakao bliže vruću pečenku i junački na vilice nasadio.

Nos gospodina satnika približa se stolu, od stola pak pečenka se na vilicama primiče nosu, pa obodvoje dolaze u doticaj ne osobito estetičan, ali samo za časak, jer zadovoљan satnikov obraz vrne se natrag u svoj prvašni ravni položaj. Sada nož pjesmu pjeva po tañiru. Zanimivo je gledati to lice, na kome se pozna, da satnikovi zubi i kosijeri još veselo službu opravljaju. Ali mu je lice vedro, malo bistro oko, i vidi se da je sretan gospodin Bitić, kako je sretan mladožeњa, koji čistijem srcem, punijem čiste ljubavi prvi put celiva nevinu uzdrhtalu nevjестu.

Po svemu tome bistro se vidi da je teleća pečenka bila jedina stvar, što je Bitića na ovome svijetu radovala, jedina slast njegova života.

Slaninar i prodavalac djevenica gospodin Jugac, što je sjedio svake večeri za obližnjem stolom, kadšto tumačijaše svojijem slušaocima upravo psihološki, zašto se satnik tako raduje svojoj telećoj pečenici, a to kad bi Bitić, nasićen i zadovoљan ostavio krčmu, a tad bi odbio deseti sahat. Prije, dok satnik bijaše siromašan i samo o svojoj penziji živio — govorare Jugac — nije mogao pošteno ručati ni objedovati. Blagovao je samo u večer, i to jedino svoju teleću pečenku; dakle imao je silan apetit. A kad se čovjek navikne da za čijem čezne, čeznuće i zanosije se za tijem i kasnije, kad mu već ne treba tako. Tuj mnogo može domišlaj i uspomena.

Tako je Bitić proveo dugo i dugo vremena, više letâ — kad napokon neumoljivi udes pruži nesmilene svoje prste i pretrgne Bitiću svu tu radost u životu.

II.

U gostonici biva svakojakijeh razgovorâ, svak važa da sluša, pa ga i ne bila vola. Bitić se nije miješao u politična pitaњa, za to razgovor o politici nije mu godio. Tako neke večeri stoprva iza teleće pečenke malko se načutio na neke svoje

slovenske rođake, jer i Bitić je govorio da je Slovenin. Neki mladi čovjek one vrsti ludi, koji u krčmi lome kople za otačinu, izazivao ga je. To je Bitića naštito, tijem većma, što ne moguće trpjeti u opće mlađe lude, koji obično ne znaju ništa, ništa nijesu doživjeli, a miješaju se u svaki posao. Da ohladi lutinu, Bitić istrča časom na pole. Tu ga stiže udes.

Na potrebu trebalo je iti mimo kuhińu, koja je bila obično zatvorena. Bitić je za sve na svijetu pre malo mario, pa i u kuhińu nije nigda zavirio. Danas bježu slučajno vrata širom otvorena, kad je Bitić iz blagovnice istupio, i Bog zna, koji ga je bijes gonio, pa je pred kuhińom popostao i pogledao unutra. Tu je na ogništu praskalo, kipjelo i dimilo iz kotalâ i lončićâ, te je bilo na prvi mah zanimivo. Ali kuharica! To bješe stara, omašna, ružna babetina, koja je priredivala negovu pečenku. Sijede joj vlas strše ispod prljava ubrusca, kojijem joj je omotana glava, a opasana je opreglačom umazanom, krvavom i čađavom. I gledaj baš sad uziinle meso s klinca, nespretno, objeručke, i — emokne ga na plohu; a nije se ni obrisala. A sjekira, kojom meso siječe, nije ni otrljana, a kamo li očišćena. Pa mačka, naj gadnija živila za Bitića, skoči u taj mah na prozor tik pečenke, a kuharica je i ne goni.

„Jadi te smeli!“ zaupi satnik. Mrklo mu je bilo pred očima. Ovako mu se dakle pečenka spravla!

Pa kako sv. Petar, išao je i on na pole, ali nije vani milo plakao, kao što je to sv. Petar učinio, nego mu se nešto dogodilo, s čega je bliјed u blagovniću natrag se povratio, uzeo klobuk i pregrtač, pa, ne davši nikakva od sebe java, izišao.

„Jadi te smeli!“ mrmljaše putem kući i groznica ga tresla. Svu noć nije spavao, i tek u jutro je zadrijemao i grđno sańao.

Od sinošnje večeri nije bilo više vidjeti Bitića na negovom običnom stolu kod Zelenika. Zalazio je u druge gostionice i naj bole i osredne ruke, ali nigdje dugo ne ostade, i nigdje nije imao prijašnje voće za jelo, nigdje mira i pokoja. Niko ga više ne vidje da jede teleće pečenke, nego je rado blagovao što takovo te može sam pripraviti, kao govedu meku pečenicu, priganicu od jajâ i ost. Ali mu tako jelo nije prijalo. Sušio se i slabio. Čemerni i pokućeni obraz još se više očemergio i pokuńio. Bješe postao nesnosan sam sebi.

U toj tuzi kupi kuhińske kńige, i mahom kńige o himiěnom sastavu jestvinā i o níhovom racijonalnom gotovlēnu. To ga je navelo da kupi gvozden umjetan lonac naj novijeg izuma, jer je naumio kuhati sâm. Dva dana je to pokušao; u jutro sam po meso hodio, gdje ga je naj lepša mesarica prodavala, pa sâm spravljao i vario. Prvi je dan imalo jelo čudan miris, drugi dan bilo je preslano, treći dan — upade Bitić u dosadnu želudačnu bolest!

Za Boga miloga što će sad!

Tu svoju bijedu povjeri Bitić napokon jednom od svojih drugova. Nije imao inače navade da se tuži, osobito ne o sebi samome. Dakle taj slučaj bijaše izvanredan, neobičan. Istina, Bitić bijaše stari samac, ali samac čudne vrsti. I taj drug bješe samac, ali vesele naravi, pa mu se smijao.

„Oženi se, oženi se!“ viknuo mu je i opet se grohotom smijao. „Čemu gineš na noveu, čemu jedeš po gostionicama; još si snažan čovjek, uzmi sebi pristalu, ovijanu, lepušnu, čistu domaćicu, pa ćeš opet blagovati lijepu i čistu pečenku.“

Na te riječi Bitić je iskolačio oči i luto pogledao svoga prijateљa. Oženiti se! To mu se je činilo smiješno, barem je prijateљu javno i glasno očitovao, da je „smiješno.“

A kad je kući hodio, gledao je u tle i uvijek mu je taj prijateљev savjet po ušima brujaо: oženi se, oženi se! Pa da je i htio, kako, gdje, za koga? I . . . i!

Inače ovako živlēne u istinu mnogo ne vrijedi, kad treba čovjek za svaku podvorbu, za svaku potrebu, za sve da plaća. Pa u krčmi plaćati, i još nečisto živjeti, gnusno blagovati, želudačku bolest pribavljati, pi!

III.

Misao ženidbe, što je već toliko pametnijem koliko i bezumnjem na um padala, i već toliko putâ promišljen ili ne promišljen izvedena bila, koliko god je nesrećnijeh i srećnijeh bračnijeh ludi bilo i biće, — utvrdila se i Bitiću u glavu kao jedini mu spas. Sve što je stvar bole i bole promišlao, više mu je godila, te mu se činilo da je šteta, što nije prije ovu nakanu izvršio, dok bijaše mladi. Inače ni sam sebi nije priznavao da je star, a kamo li drugijem ludima, jer nikoga nije pitao za savjet.

Lijepa, bogata, dobroćudna, odgojena i Bog ti ga sam zna, kakva ima biti nevjesta za one, koji nemaju drugoga posla, nego izabirati. Moj umirovleni znanač nije tražio svega toga. Dobra kuharica, čista i mlada, pa dobra poslužnica, to je sve, što bi nemu išlo na volju.

Koliko ih ima na svijetu, koje imaju tijeh lijepijeh svojstava u izobiču, i koje i ne čeznu za mladićem, kad im Himen mignye, a Bitića bi uzele, te mu prije vjenčańa obrekle peći pečenku na naj bolji način. Ali Bitić nije imao poznanstva i u opće nije se umio pomoći, gdje i kako postignuti, što je želio, a tijem više je glavu razbijao o samoj stvari.

A nekojim ljudima Bog daje sreću u zgodan čas, i ako im je nije u kolijevku položio još kad su maleni bili. Tako je i Bitiću pomogao slučaj, da mu se nasmiješila nada, lijepa nada!

Baš u to vrijeme domaćin négov, mesar Kriv, bješe otpustio iz službe staru svoju sobaricu i dobavio drugu. Ta bijaše mlada, lijepa, skakala je iz sobe u sobu, po stubama gore dole, da su joj klučevi veselo u ġepu zveketali, da su joj gusti žuti pramenovi kosâ okolo lijepe šije obigravali. I pjevala je pjesme, nabrane sa svijeh vjetara; sad o „milom srdašcu“, sad o „blijedoj mjesecini“, sad o „miloj lubici“, sad o tome, sad ob ovome; a kad bi joj se dodijalo pjevati, nabrala bi rumene usnice u čudan ali lubazan rtić, napravivši mala usta kao za polubac¹⁾), i zazviždala bi koju, baš ne gore od mlada povoznika na velikoj cesti, kad kola prati, klobuk na uho naheri, i veseo pokraj końica po putu krače preko zelenijeh lивadâ. A kada je mogla za trenutak dole na kućni prag stupiti, pa podbočiv se pogledati, prolazni bi milići i obožavateļi lijepog ženskoga uzrasta kradom bacali poglede na bijele mišice kô pupak nabijene i na ne divno lice i žive oči, koje su ponosito gledale naokolo, kao da su hotjeli reći: što vrijediš, lijepi, bijeli svijete; kupiću te, cjelov za te dati, pa si moj vaskolik!

Ta bi bila za mene — uzdahne Bitić, — a to je mumao sâm sobom.

Ali kako se upoznati s nóm? To je bilo lasno za svakoga, za n̄ nije bilo. Svakoga je dana ona prohodila Bog zna koliko

¹⁾ Što tačno odgovara latinske riječi *osculum*.

puta mimo njegova vrata, on bi je susretao na stubama, iz svoje sobe čuo bi je svako jutro pjevati u susjednoj gazićnoj sobi, kad bi je raspremala. Ali kako je prikladno nagovoriti? U tom grmu zec leži!

Bitić se nije prije pratio u ženskadiju, to smo jur rekli. Kako je u svojoj mladosti postupao, kako je prolazio kod vojnikâ, tijeh glavnijeh udionikâ ženskog pogleda, o tome za pri-povjedača ove priče i za njegove izvore vlasta neprobitna tmina; ne može se dakle upravo ništa kazati. Poznavasmo ga samo u njegovijem zdreljem godinama, i u tijem je bio pored sviju ženskih alotrijâ oprezan i pametan, kao kaluđer; to stoji kao da to biležnik potvrđuje.

Naravno dakle, da nije na brzu ruku onako mogao osnovati naj bolji način. Ipak se je hrabro i pomnivo spravljao. Da se je novom haljinom, češlaćem kosâ, i ost. pomladio, koliko se je moglo, toga ne bi trebalo spomiñati, jer većina kandidatâ sv. bračnoga jarma po svoj prilici tako radi. Vrijednije je napomenuti, da je nastojao svoje mrko lice promijeniti i prijazan se pokazati (kada bi je sretao, smijao bi se); isto tako dobro je da natuknemo, da je veće stvarî kupovao, pa bi ih njoj poklonio. Neki njemački pisac dojsta veli, da se lijepoj ženi ne smije poklañati drugo osim slatkarijâ, cvijeća ili za najveće kakvih knjigâ — a Bitić se toga naputka nije mogao držati, jer ga nije ni poznao. Lako ga ispričavamo što je kupovao nespretnijeh praktičnjeh stvari, ako promislimo da soberice u opće nijesu samo lakome na slatkarije i cvijeće; a knjigâ ne treba ni spomiñati.

Kad je bio prepravan, još se uvijek nije ponudila prilika da stupi na djelo.

I takav čas, kad se što hoće a ne može, kad bi čovjek rad nešto, al' mu se neće, što je toliko lako koliko i teško postići — takav čas čovjeka uzbuňuje. Tako bješe i Bitiću. Na jednoč zaboravio je uzrok, pečenku, kuharicu, sve, imajuć samo pred očima namjeru; rado, neizmjerno rado otrese se. Što na sreću, to i na jeziku. I Bitićeva su usta napokon progovorila i to u jutro ili poslije podne, kad je ona bila gdje na hodniku. Dosta je danâ tu govorio sa sobericom. A daљe medu njima u razgovoru ne moguće ni doći.

Лука Ђеловић
БЕОГРАД
Luka Čelović
BEOGRAD

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
С
К
А

В
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

Starom satniku uvijek je grlo bilo stegnuto. Kad je bio sâm i nešto zle voće, pomicao je, da je cura pravo za pravo benasta. „Zašto ne vidi, zašto se ne sjeti, čemu je ogovaram, čemu — ? Neka dođe k meni, onda bih joj rekao: Na, eto imaš pred očima, uzmi!“

I kad je jednoč opet tako mozgao, pane mu na pamet srećna misao: posegnuti za svijem, izravno doći do cila.

IV.

Bitić je već odavna stanovao u mesarovoju kući; tačno na prvi svakoga mjeseca on bi glavom odnio mesarici novce za stanarinu i poslužbu, ali i pored toga nije se poznavao s kućnjem gospodarom ni s gospodaricom. Nije s nikijem veće govorio, nego je trebalo za posao. Minuo bi čitav mjesec, a da s njima nije ni progovorio. U tome je bio aristokrat, i mislio je, da ludi naj veće štuju čovjeka, ako ih zanemaruje.

Sad je u taj čas bilo mu žao što se nije sprijateljio s gospodaricom. Ona ima vlast nad svojom sobaricom, ona je lako može nagovoriti da se uda; i tako otpada dosadan posao, da on sâm s eurom govori. A dostoјno je i pravedno, da ženska sama dođe, a ne da je čovjek tekar prosi. To čine mladi bedaci, koji imaju suviše riječi. Ta već je u svetom pismu o ženi napisano, da će sve zapustiti i za mužem poći.

Tako je Bitić stvar temelito razmišlao, i jedno popodne nakani se poručiti gospodarici, da bi joj rado nešto kazao; za to da izvoli doći u njegovu sobu.

Debeli mesarica Krivka čudom se je začudila na taj poziv. Hitro je — radoznala kao što su sve postarije majke — ustala sa svoga stôca i pošla u sobu Bitićevu, gdje nije zalažila, osim kad bi sluškiňa svakog trećeg mjeseca imala trti pod, a u toj zgodi Bitića doma nije bivalo. Mislila je da ima gospodin satnik da se štograd u velike potuži radi poslužbe.

Došavši u njegovu sobu, zasjede na stolac. Vidjelo se na Bitiću da ne zna, kako bi počeo. Gazdarica ga dakle uze ispitivati, kako je s tijem ili s onijem zadовољan. Bitić je sa svijem neizmjerno zadovoљan, službenica je marljiva, buka u kući ništa ga ne smeta, posluga je izvrsna, posteđa dobra, ele: bolega i ugodnijega stanovaњa nije mogao želeti.

Krivka je već mislila, da joj je satnik samo to hotio kazivati, i jer je imala mnogo posalakâ, htjela je otići. A sad je trebalo da Bitić govori. Poče dakle jeckajuć, da joj ima nešto kazati, da će je za pomoć moliti, ali da mu je teško to izgovoriti.

Mesarica pomisli da je odista Bitić u novčanoj tjeskobi, da bi po svoj prilici htio novaca na veresiju. Reče dakle odma veoma prijazno:

— Oj gospodine kapetane, nemojte se zabuňivati; koliko god hoćete, ja ћу vam posuditi, ako vas je snašla nestasica. Koliko god hoćete, samo kažite. Tako tačan čovjek, kao što ste vi, može se uvijek na nas osloniti. Hvala Bogu, imamo vazda novaca na ruci. Odma ћу vam donijeti.

Bitić porumeni u licu, naglo ustane na noge, pa stade mahati objema rukama govoreći: — Ne, ne, ne; toga ne trebam; imam, imam. — To rekavši potrča ravno svomu stolu, otvori i pokaza mesarici svoje vrijednosti i novce.

Tada je na mesaricu došao red da se postidi, ali nije bilo tomu vremena, jer se i opet čudom čudila. Da je gospodin Bitić od nekoga nešto novaca baštinio, otkad je kod ne nastańen, to je mogla slutiti; ali da je tako bogat, toga se nije moglo ni u snu sñeti.

— Za miloga Boga, pa to tako držite sahrađeno, a ne uživate i bole živite! Za koga čuvate? Ne zamjerite mi, gospodine! Djece nemate, žene nemate . . .

— To je, to je, to je! — vikne Bitić odahnuvši, što mu je pravu riječ izvadila iz ustâ, i od vesela raspori usne na smijeh, da su se po suhońavu obrazu vidjeli gusti nabori. — To je, to je; djece nemam, žene nemam, sâm sam, sâm samecat! A svi su mi ludi tudi, ništa od njih ne mogu da imam, pa ni za novac ne primam čisto jestivo; globe me, varaju gdje i kako mogu. Treba da jedem svakoga gada, a i ne znam da sam što gadljavo progutao. Ko je u svojoj kući, barem zna kako jede; naredjuje što hoće. Šta mislite, bi li . . . . .

Dovle je Bitić bio hitar na jeziku, a tad je od stida se zarumenio po starom svom obrazu, kano istom nastalo djevojče.

I gazdarica Krivka se zacrvenila, jer ga je razumjela. Hoće da se ženi! Bože i svi Sveti! Koja bi se baba mogla zađubiti

Y
H
I
V
E
P
Z
I
T
E
T
C
K
A
B
I
B
L
I
O
T
E
K
A
u te stare nabore, u toga odvratna čovjeka, što nije za ovaj svijet, što ne govori s ljudima! To bijaše prva nena utajana misao, ali ženske ne govore što misle. Osim toga ima svaka udata žena maniju da i druge uđa, pa bilo dobro ili naopako. Ima tu i novca; sav je svijet lakom na novac, pa i ženske; koja uboga djevojka pomogla bi se u nevoći.

Z
I
T
E
T
C
K
A
B
I
B
L
I
O
T
E
K
A Bitić ne će dugo živjeti, a udovica bi po negovoj smrti nadoknadila sve, što bijaše prekužila s njim. „Bole za starijem papati, nego za mladijem plakati“, govori poslovica. To bijaše druga nena misao i obećala mu je da će pristati na dobro.

A da bi mu lakše mogla pomoći, trebalo je da Bitić više kazuje, kako to on hoće, kakvu i koju! To mu je bilo teško, a bilo je potoće, pa je i to srećno prevadio.

Mesarica ne mogaše daće smijeha zadržati, čuvši da je stari Bitić oko bacio na veselu, vragočastu, živahnu sobaricu. Da se Bitić ne uvrijedi radi nerezina smijeha, pohitila je opravdati se govoreći: — Oh, ta je djevojka ubožna; ako je pametna, prihvatiće objeručke lijepu tu priliku. — I to je još na dugo i široko raspravljala, te mnogo govorila, da se oprosti od svoje zablenutosti i čudeća zbog neobične tajne, koju je čula. Napokon mu obeća, da će još danas s njom govoriti, čim kući dođe. Pô sahata kasnije znala je sva Krivova porodica, sva kuća, da će se mirni stari kapetan oženiti za sobaricu. Po kuhićama sluškiće su ruke sklapale od čuda, i svaka za sebe govorila, da ga ne bi uzela da je kralj; sluge i pomagači činili su krupne opaske, a Bitić, koji, razumije se, ništa o tome čuo nije, naslonio se na prozor, staro mu srce igralo kao mladencu, a male žive oči izgledahu uzduž kućâ niz ulicu, kad će djevojka kući doći. Kao da ga je guja ujela, odmakne se od prozora, netom je vidi da je pomolila.

Uzrujan šetaše gore dole po sobi. Slutio je da će joj gazdarica sad u taj čas negovu želu kazati. Negov će se dakle udes brzo odlučiti. Pošto je bio jako nemiran, pomislio je da je naj bole iti na šetnju. O stvari obaznaće sutra. Uze klobuk i štap, i tiho kao tat okrene stubama niz dole.

Prolazeći mimo gazdaričine sobe, čuje da se unutra govori, čuje i svoje ime. Drugi na negovu mjestu bio bi se svladao i ne učinio što i on: a Bitić zaustavlja se i prisluškuje. Gazda-

rica je po svoj prilici sobarici baš u taj hip pripovijedala, što joj Bitić nuda; uvjeravala je da to nije šala, već gola i prava istina. Nu što odgovara obijesna luda djevojka? Grohotom se smije!

— Pa da ima punu ovu kuću zlata, ne bih uzela ono staro bedasto strašilo! —

Strašilo, strašilo! Bitiću se mozak vrti. Štap mu nije dosta da se na nogama održi, rukom se naslaňa na zid. Bedast, star, plašilo! Pa to veli ona, ta opica, ta . . . .

Bitić se osmuče držeći se zida do kućnoga praga, preko praga ode na ulicu, ulicom dale kao da je pijan. I uvijek one gadne riječi sam sobom mrmlaše.

Bitić nije tražio druge radosti ovoga svijeta, nego je samo želio dobre pečenke i zgodne poslužbe! Pa za to bi dao što je imao; činio što može činiti čovjek, kakav je on. A što je za to postignuo? Čelad, koju je lubio, smiju mu se i rugaju.

Jadan čovjek! Danas je video, da je uprav suvišan na ovom svijetu.

Star, bedast, plašilo!

V.

Sahat je odbio po ponoći; po ulicama bješe mračno, jer je o sутону počela padati kiša, te je lijevalo kao iz kabla. A i svjetiljke nijesu dobro svijetlike.

Kod vrata velike kuće odmaraše se pod strehom drijemovan redar. Po kiši sluga zakona i javnoga reda nemadaše dosta posla; pa je bilo ugodnije pod strehom plandovati, nego tražiti po ulicama, je li što neuredno.

Dok je redar drijemao, eto mu brzijem korakom dolaze dva kasna noćurka. Ugledavši něga ustave se, te mu jeckavo a brzo pripovijede, da ondje gore kod te i te kuće leži čovjek u vodi na pločniku tik zida, a ne miče se; može bit je pijan ili ubijen. Redar pokrti, jer pomisli da ga ona dvojica hoće za nos da vode, tim više jer je po njima poznavao, da dolaze od vesele kaplice. A napokon kad mu se zagroze, da će mu ime prijaviti starješinstvu, redar ostavi svoje utočište i uputi se prama označenome mjestu.

I zbiла tamo nade u polutmuši i u glibu čovječeјe truplo gdje leži. Oglasi se i gurne ga nogom. Sve uzalud. Zazviždi, i odma na poznati znak iz bližne stанице pritrča mu drug. Podigoše ga; bijaše već mrtav. Ispod bližne svjetiljke upoznаду Bitića.

Sutra dan liječnik izvidi da je stari satnik umro od kapi. One večeri bješe pošao u krčmu, opet jednoč, kod starog Zelenika. Nije uzeo teleću pečenku, nije se razgovarao s nikijem a pio je mnogo, baš koliko nikada. Otišao je iz krčme kasno, skoro ga noge nijesu mogle nositi.

Radi velika pića, komu nije bio vičan, pića iz očajaњa i radi neobičnjih duševnih udaraca toga dana, zadesila ga je smrт ter ga oslobođila skrbi za pečenku, za ženidbu, i oprostila od žalosna osjećања, da je — suvišan na ovom svijetu.

Мудре изреке.

1. Апсолутизам прекида све жице љуцке душе, а не пушта трептјети neg једну саму, нај нижу: таштину.

Pelletan.

2. У пуку, где велике страсти не бијесне него кад тер кад, природни осјећаји чешће су будни.

Rousseau.

3. Док се философи препиру, глад и љубав воде свијет.

Schiller.

4. Изгубили бисмо и моћ сјећања, да у нама стоји заборавити као мучати.

Tahtit.

4. Напанут језик једног народа, то је напанут његово срце.

Laube.

5. Дијете, млад човјек, који на свом сопственом путу криво иду, милији су ми, него они, који на туђем путу управо ступају.

Goethe.

6. Знање није нагомилање него асимилација . . . . . Знаност свега свијета не би вриједила ништа, кад би она била штетна врсноћи мисли.

T. Паркер.

7. Народност је природно удружење људи сједињених заједницом земље, поријекла, обичаја и језика, са чврстијем јединством живота и свијешћу о међусобној припадности.

Mancini.

S M U T N J A

u dvornici Velikoga Vijeća

god. 1672.

zabilježio

L. V.

Aristokratske su republike bile žive protestacije protiv prirodne težnje roda ljudskoga na jednakost. I za to su morale propasti i propale su za svagda. Ali pored toga opet su i bolje i sregjenije i trajnije bile od mnogih drugih savremenih državnih oblika. Da ne spomenemo na ovome mjestu nego tri naj značajnije aristokratske republike latinskog porijekla: Mletke, Gjenovu i Dubrovnik, može se reći da su one trajnjem odvojile od mnogih ostalih država monarhičnih i demokratsko republikanskih stalnim pravcem u politici, savršenim državničkim i diplomatskim vaspitanjem vladajuće kaste, najzad revnosnim vršenjem Pravde koje je tješilo prostranu masu naroda za nedostajanje ili za gubitak dijela u državnoj vlasti. I te sregjene, simetrične zgrade imale su, razumije se, svoje nesuglasice i mračne strane kaonoti svaki organizam podignut ljudskim rukama i nastavan od ljudi. Tako i naša aristokratska dubrovačka vlada. Ma da nam svi dokumenti pokazuju da je dubrovački Senat, sa Malim Vijećem, vršio strogu kontrolu nad vlastelom u interesu reda, ugleda i trajnosti države *), opet je izvjesno i to, da su vlastela bila obijesna i raspuštena do mile volje, zloupotrebljujući vrlo često suverenski svoj položaj da se i u vijeću i izvan njega predadu strastima koje su žalibog prirogjene svakoj zatvorenoj, odvojenoj, vladajućoj kasti.

Mi znamo iz radnja češkog prijatelja našega grada, S. K. Jirečeka, kako su raspušteno živjela vlastela u Menčetićevo vrijeme, u XV. vijeku, u zlatno doba naše republike. Nije, da-

*) Već se u XV. vijeku osjećala potreba da se zavede red i mir u sjednice republikinjeh vijeća. Tako nalazimo u knjizi Senata (Consilii Rogatorum) od god. 1478. na 12. Maja zabilježen slijedeći jednoglasan zaključak: „Non andar di luogo in luogo, ma star ognuno al suo posto, sotto pena di grossi pechi et chi straparlarà ipperperi V.“ Drž. Arhiv.

Y
H
I
V
E
R
Z
I
T
E
C
K
A
B
I
V
L
I
O
T
E
K
A

kle, čudo da su se neredi, svagje i naj obijesnija raspuštenost javljali još većom silom pri kraju XVII. vijeka, kad Dubrovnik nije bio više nego sjen staroga Dubrovnika i kad se istragom vlastele u velikoj trešnji gordi patricijat bješe provrgao u reliquiae reliquiarum, u staračku oligarhiju. Od to su doba neredi u vijeću učestali, dakako ne onakvi kakve je vidjela naša generacija u demokratskijem parlamentima u Beču ili u Atini, ali dajbudi takvi, koji ne odgovaraju dostojanstvu i vaspitanju potomaka onih slavnih koljena koja bježu iščiljela u službi otadžbine. Vrhunac te aristokratske anarhije postignut je god. 1763. kad se vlastela izružiše i pobiše u dvornici Velikoga Vijeća i za nekoliko nedjelja dana „zabaciše vladu i državu“, dok ih puk, dobri i vjerni dubrovački puk, nije pomirio, moleći u Sv. Vlaha preko trodnevnice, za to naročito priregnjene, biva da se smire vlastela.

Jedna takva smutnja od god. 1672. predmet je ove kratke bilješke.

Dvadeset osmoga Septembra godine hiljadu šestotina sedamdeset druge sastadoše se po običaju, na uru noći, u dvornici Velikoga Vijeća *Gospari od vičende* t. j. ona vlastela koji na izmjenice (tal. a vicenda) činjahu noćnu stražu u gradu i koji se u nas, kao i u Mlecima, zvalu slikovitom riječi: „i Signori della Notte.“ *) Predsjedaše te večeri, po zakonu, zamjenik kneza čitanju liste gospara od vičende. Iznenada Velikovijećnik Miho Martolice Ćerve stade da kneževu zamjeniku prigovara, što bismo modernom parlamentarnom riječi rekli: da se ne drži poslovnog reda. Knežev zamjenik, Marin Frana Tudizića, opomenu Ćervu, ali ovaj u uzbujenju stade da grdi neke svoje kolege koji ga opominjaju da ne pravi smutnje u dvornici i da poštuje zamjenika glavara države. Neprijatan se dogagaj sleže, duhovi se primire, Ćerva bi optužen pred Malim Vijećem da je uvrijedio kneza i uznemirio sjednicu. Nakon islijegjenja, Senat u sjednici od 26. Oktobra, na osnovi izvještaja

*) Ova je ustanova postojala po cijeloj srednjevjekovnoj Evropi. U Francuskoj se zvalu: *les chevaliers du guet*, vitezovi noćne straže (vredanja). Razumije se da su ovi noćni vlasteoski stražari zloupotrebljavali često sviju vlast i da se nerijetko događalo da je i sam ĉuvare trebalo ĉuvati.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
С
К
А
В
И
Л
И
О
Т
Е
К
А

Maloga Vijeća, presudi, da Ćerva plati globu od 50 perpera u gotovom novcu, a na korist kase za obranu i utvrgjivanje grada.

Isljegjenje je proti Mihu Martolice Ćerve sadržano u Državnom Arhivu u svesci: „Processi politici e criminali dall' anno 1665 al 1679“¹⁾ pa iz odnosnijeh smo spisa radi iznijeti ovdje dva saslušanja svjedokâ pred Malijem Vijećem. Jedan je svjedok sekretar Republike Damjan Ohmučević, a drugi Filip, kapetan zdurâ, kome ne znamo prezime, jer je u zapisnicima označen samo po imenu.

Damjan Ohmučević bješe član znamenite kneževske kuće Ohmučevićâ koja, međutijem, u prkos njenim zaslugama za Dubrovnik, nije pridružena bila dubrovačkom patricijatu, nego je u Dubrovniku bila držana kao gragjanska porodica druge klase, t. zvanijeh Lazarinâ. Damjan se bješe uspeo do čina sekretara Republike. Njegovo je pričanje pred Malovijećnicima izrečeno na talijanskom jeziku, ali ga mi prevodimo na srpski jezik sa primjedbom, da su sve dubrovačke rečenice, koje mi bilježimo kursivom, tako i u originalu. Poznije saslušanje kapetana zdurâ u dubrovačkome je dijalektu i mi ga vijerno prenosimo današnjom dakako, ortografijom. Ovo su dva iskaza, dva mala remek-djela puna istorijske šare, pa im ne treba opširna komentara.

Damjan Ohmučević ispriča dogagaj ovako: „Jučer u večer, sastavši se na običnu uru li Signori della Vicenda u dvornici Velikoga Vijeća da se, po običaju, izvrši izbor, te pošto na mjesto Preuzvišenoga Kneza sjede gospod Marin Frana Tudižića sa čipom²⁾ na ramenu, a njemu na desnu gospod Klemo Dživa Menčetića, a na lijevoj gospod Marožica Seka Buće, gospod Marin reče Skapiću da prozove kapetane noći. Pošto ih ovaj prozva, ustade gospod Miho Martolice Ćerve i pristupivši reče: „„Vaša Ečelenca nije po ordenu.““ Gospod Maro na to će odgovorit: „„Jesmo!““ i ponovi Vicku Skapiću naredbu da pročita popis vičende, a nastavivši ovaj rečeno čitanje, pome-

1) Fº LXIV, Br. 2051.

2) Dubrovčani znaju što je bio knežev čip, ali čitaocima izvan Dubrovnika treba objasniti, da je knez nosio na desnom ramenu, u znak vrhovne vlasti, petrahlj (stolu) od erne kadife koji se dubrovački zvaše čip od talijanske riječi *cippo*.

nuti gospodar Ćerva udunu desni duplijer. Nakon male stanke Filip, kapetan zdurā, uze duplijer, ponovno ga pripali i stavi na mjesto govoreći: „*Vlasteline što činiš!*“ Pošto se zapali duplijer, gospodar Tudizi opet naredi da se čita, a gospodar Miho uspe se na skalin poviše onoga gdje sjedaše gospodar Tudizi, govoreći, ne mogu da se sjetim jer nijesam dobro razumio, ili: „*i ja sam knez*“ ili „*i ja mogu ordi sigjet*.“ Na to ustade gospodar Klemo Menčetić i reče gospodu Tudiziću: „*ja bih da učinimo koju terminaciju*¹⁾ i da činimo dvesti deset sodata.“ Gospodar se Miho tada razljuti i reče: „*A što si ti, ti si gjestro!*“²⁾ Gospodar Klemo ustade s mjesta gdje sjedaše i sjede na desnui gospoda Tudizića. Tada mi gospodar Tudizić naredi: „*Damjane učini mi pijenu*³⁾ od sto dukata da sjede na mjesto.“ A ja visokim i razumljivim glasom udarih mu globu, a gospodar će Miho meni: „*Učini i ti pijenu od sto dukata da ne sjedi predu*“ pa ustade šetajući po dvornici Velikoga Vijeća. A gospodi Stjepo Sorgo i Brnja Nika Gjorgjića govorahu na sav glas da je to sramota, pače rečeni gospodar Gjorgjić, gotovo plačući, pristupi govoreći: „*Gospodo, za ljubav božiju, ako se vi među vami ne aggiustate,*⁴⁾ ko vas će aggiustat“ i nadoda: „*ja bih štogod platio da se nijesam ordi namjerio*“ i pošto se pročita vičenda svak pogje po svoje posle.“

Nakon Damjana Ohmučevića bi saslušan Filip, kapetan zdurā,⁵⁾ koji pola talijanski, a pola u dubrovačkom dijalektu na stavljena mu pitanja odgovori ovako: „Essendosi raunati hier sera i Signori della vicenda nella sala dell' Eccellentissimo Maggior Consiglio i bijuši sio gospodin Maro Čepetić⁶⁾ u mje-

1) Od talijanske riječi: *terminazione*, odluka, rješenje.

2) Od toskanske fraze: „[luogo] destro“ što se sad govori: „luogo comodo“ u Dubrovniku je postala riječ „gjestro“.

3) Od talijanske riječi *pena*, kazna.

4) Od riječi: *aggiustare*, ispraviti, popraviti, nagoditi se.

5) *Zduri*, tal. rivieri bježu dvorski časnici za sudske poslove, odjeveni u erljenu. U Dubrovniku je ostala rečenica: „erljen kako zdur“.

6) Čepetić ili Kepetica zvaše se u puku jedan ogrank vlasteoske porodice Tudizi. Kako je svaka vlasteoska kuća imala više ogrankova, u Dubrovniku nastade običaj da se pojedini ogranci nazovu po kakvom nadimku ili po pučkoj formi, kojoj mi dandanašnji teško ćemo moći naći izvor i postanje. Fakat je da nije vlasteoskog ogranka, šta više, često ni vlastelina u Dubrovniku bilo, koji ne bi nosio ta-

sto gospodina kneza s cippom na ramenu i bijuši se počela legat lista dogje s place gospodin Miho Mastoličin (Cerva) u feraulu i u klobuku, koji dogje i reče: „Ne““ gospodinu Maru „fermate legat vičendu er se ja oponjavam da nijeste po redu zašto mlagja oficija ne idu na supliment nego vlasteli po etati.““ Odgovorio mu je na to gospodin Maro da su po ordenu i reče Skapiću da segvita legajući vičendu. Bijuši Skapić segvitō, Gospodin Miho udunu jedan dublijer, ja užegō sam oni udunuti, slijedila se legat vičenda, tada gospodin Miho otide i sjede više gospodina Mara na naj gornji skalin govoreći: „i ja mogu ovdi sigjet““ i stavši malo tu, dignu se prošetivajući se dva puta po sali. Po tom toga dogje opeta gori i sjede uz gospodina Klima koji je bio sidio ob desnu gospodina Mâra, a ob lijevu gospodin Maro Bučin (Buća, Buechia) i dignuši se tada gospodin Klimo otide ne znam kud, a gospodin Miho sjede na njegovo mjesto. U toliko reče jedan zdur u sali: „Naredio je gospodin Knez da se dovedu deset barabanat“¹⁾ Tad se gospodin Miho ončas dignu s mjesta i otide na dvor na placu. Tada gospodin Klimo dogje i sjede na mjesto. U toliko legajući se lista kad se dospjela, otišo je svak na placu.“

kvo jedno čisto srpsko ime sjem svoga porodičnoga. Tako n. pr. nalazimo u popisu vlastele pogenule u velikoj trešnji god 1667. arhidjakona Brnje Gjorgjića, koji se nalazi u biblioteći Male Braće, da se jedan ogranač porodice *Gozze* zvao i *Pigmin*, neki *Menze* zvahu se *Orčulici* a neki drugi *Mužičići*, *Ranjine Krnjaci*, neki *Bone Bjelani*, a neki drugi *Zugudići*, jedan ogranač *Sorgočerića* zvaše se *Krivošić* a opet drugi od iste kuće *Zizuli*. Tu vrlo zanimljivu pojavu trebalo bi dublje proučiti. Mi je na ovome mjestu ne možemo nego spomenuti.

¹⁾ *Barabanti* su bili Kneževa i dvorska tjelesna straža. Rekrutovahu se iz Ugarske, iz Erdelja i drugijeh podunavskijeh zemalja.

Epigram.

Bogu božje, a vragu vražje;
Al' dan danas eto taka laž je:
Vasc'jeli je svijet zakusnula,
Te je božja davno san usnula!

Živko.

Мормуни.

Не ће бити на одмет, ако сврнемо поглед на Америку и њезине скорање појаве, тим више што од неког времена нови нам се свијет страшно намеће. Та познато је да наш народ, најсколи из приморја, сели у Америку јатомице и зове је новом постојбином. Онђе се насељује, чини породицу, гњејзди се и удомаћи, па и не мисли у опће више на стари свијет, откле се иселио; само случај какав нагони нашинце да се поврате у стару постојбину и то обично за кратко вријеме. Па нам се Америка приближила саобраћајнијем срећтвима, вреба на Европу, ратује с њом и трговачки и војнички; а оно што је горе, у њој нам се легу пробигоре и свака врста несрећникâ, који реже на ред и мир, па кад и кад који нас апартиста походи, да изврши крвно дјело, а и у самој Америци глава Сједињенијех Држава Мак-Кинлеј паде од разбојничке рuke; саму Америку уједе змија, што је неопрезно гојила у њедрима. Па је Америка домовина чуднијех појава, и таку једну појаву ево ћемо да испричамо, еда тако наши читаоци схвате донекле какво је земљиште Америка.

На 17 Августа о. г. навршила се је 32. година да умрије у Солт-Лек-Сити (Граду сланога блата) државице Ути (у сјеверној Америци) један од најзламенитијих људи својега времена; зламенит по томе што он заузе у људском друштву у опће, а у сред свога народа на особ, такав изванредни положај, да му нигдје на земаљском шару не бијаше слике и прилике. Он бијаше папа-цар с неограђеном духовном и мирском власти, основатељ нове вјере, уредитељ нове државе и глава новога народа. Из дуге мученичке болести, по страшном самртном тргању, које се отегло неколико дана, те је само било јако да сломи онаки жељезни организам и да скрши дух, кому господовање и борба бјеху животни елементи, умрије у граду, што он сам основа, у 76-ој години живота *Брајгам Јунг*, предсједник мормунске државе *Ути*, мирска и

духовна глава Мормунâ, познат по имену *The Mormon Prophet* (мормунски пророк¹⁾).

Седамнаест неутјешнијех његовијех удовицâ, шездесет осмеро дјеце (синова и кћери), и то двадесет и шестеро унучади ићаху за лијесом тога знаменитог човјека, те прављаху у највишијој мјери оно што Американци зову *hutving* (лажну, претворну, мистификовану буку).

А за многобројнијем женама, дјецом и упуцима његовијем ићаше народ, 10.000 Мормунâ, који су му се за живота тресли на само име и у њу гледали како у њекакво виште биће, коме су харти на овом свијету за своје процјетање и благостање, а у другом прекогробном животу за блаженство. Спровод пророка бијаше необично величанствен, прама његовој силе и области; за три дана му тијело стојаше изложено у храму, и сав народ цијеле државе трчао је тамо да још једном види лице свога првога свештеника.

Гроб му сјајаше најсушима живијем цвијећем, а у њему лежаше Јунг одјевен у свечане хаљине; десет га је Апостола носило, а прва је за њим ишла љубљена му супруга Амалија, по том остала жene хијерархијем редом, па дјеца и унуци. Подигнут му је на гробници колосалан споменик од гранита, врло лијеп и умјетнички.

Брајгам је Јунг прави образ америчкога шарлатанства, а уз то деспот и тиранин врху тијела и душе подапникâ. Да помијешаш Кальстра, Симон-Мага и још кога слична њима, имао би Брајгам Јунга. Он се роди 1 Јунија 1801 и из прве младости показа необичну способност да постане наследником *Џое Смита*, тога основатеља Мормонства. Само је у Америци могуће да поникне, распространи се и процвати такова чудна секта, а то с тога што ондје сваки град има своју секту, и свак се труди да предобије друге већом ексцентричношћу, што се наравно насллања на глупост пуха, а пначе не би се никако могло разјаснити, како је Џое Смит, који је био писмен, могао основати нову религију, Мормонство.

Џое Смит поче своје дјело 1830 године. Он, три брата му и отац, у све петорица, сами основаше прву скромну Мор-

¹⁾ Брајгам Јунг умрије 29. Августа 1877, а наслиједи га у првенству Џон Тайлор.

мунску опћину, која у по вијека сакупи веће од једнога милијуна људи и завлада земљиштем, што је пространије него цијела Енглеска. Како што људи не могу слиједом слиједити полагано сабирање и образовање правога биљура (кристал), а могу хемички за час зградити биљур, тако не могу слиједом слиједити полагани развој какве религије или философскога назора, прије него се с њим сусрету како са створенијем дјелом, с фактом. Али с Мормунством није тако; ми овдје имамо пред нама очигледно и брзо стварање вјере, јер њезин нам се процес свршио пред очима. Смит је у својој 18-ој години саставио таку вјеру и прогласио се за пророка. Узевши нешто из старога, нешто из новога Завјета а нешто из Алкорана, он састави своју Библију, у којој је умијешана Американска повјест. Ову му је књигу Анђeo изручio. Била је на писана на златнијем листовима мисирскијем словима, која је сам Смит знао да прочита, те је он преведе енглески; ама како није умipo читати ни писати, требало је да другоме каже у перо, а за јероглифе, он их је разумијевао, пошто му наочаре донесе сам Анђeo с небесâ.

Ево у кратко садржаја те библије:

Американци су били Јевреји из Јосифовог племена; но понито пођоше к безбожницима, Јехова их истријеби готово све, а они што су остали, преобратише се у црвенокожне Индијанце. Један од њих, велики пророк *Мормон*,¹⁾ нашиле на златнијем листовима повјест свога народа, коју пај послије Анђeo предаде Смиту. Затијем слиједе различите басне из различитијех извора и различите догме, које те својом грдом поразују. Ама свијет је слијен, и на том слијепилу Мормонство се тако брзо разграна, да скоро дође за Смитом 15.000 ученика, који у њему видјеше Месију; а слједбеници му се множише највише с прогоном, којијем му почеше тријебити секту. Прогонство је вазда рађало мученике фанатичне; па већ 1837. г. Мормуни шиљаху своје мисионаре по Америци и по Европи, међу којијем се је пај боље поднио Брајгам Јунг. Након много труда и муке пај послије се населише у Огајо, где сазидаше град Науроо и у њему прелијен храм, што их

¹⁾ У њихову језику значи светац новијех дана.

је стао више од милијона долара; доказ великог развића у толи кратко вријеме. Али њихово стање у држави Огајо није било за дуго; један дан нападоше на Науро људи с Илиноа и с Мисурија. Страшан се бој заметио, те у боју пророк Смит, назван Американски Махумет, изгуби живот.

Насљедником му постаде Брајгам Јунг и с њим ствар доби сасвјем друго лице. Као нови Мојсија он изведе останак Мормунскога племена из Фараопове земље у земљу обећану, која је за онда била дивља и одаљена при Мексиковој граници. То тумарање и муке преко Американских пустарâ дуго се продужише, а с тијем надође зима, глад и непрестана борба с првенојожним Индијанцима. Али Јунг показа зламениту врлину не само како духовни и свјетовни главар, него и како војвода; те након дугога ратовања достигне до Сланога Језера, где и град сазида. Треба признати да је Брајгам владао правијем организаторнијем талентом. Истина је, он бијаше у вјерскијем стварима прави шарлатан, *par excellence* чакатало, но опет га испричава ујерење, које је имао, да се самом вјером вара лаковјерно човјечанство; а па то га оправдава што је био користан својој држави. Показана енергија и неуморна радиност његова преокрену у кратко вријеме пустињу у прави Еден, и туј сагради он град Солт-Лек-Сити (Сланог блата град), који красотом и здравственијем устројем може се успоредити ма с којијем другијем градом и у Америци и у Европи; подигоше се величјне зграде, храмови, театри, школе и ост. Брајгам Јунг је владао неограниченом влашћу државом, коју он устроји и насели, те у своју особу сједини цара и папу. Он управ деспотски управљаше новом државом Ути, а и Вашингтонско га правительство припозна и именова управитељем. Нова се државица скоро разви навлаш помоћу мисионара и расписа, што он разасла по цијелом свијету, зовућ свакога у нови Сион. Њему на одзив са свију странâ присје на десетине хиљада пристапâ, а Мормунска држава растијаше и умножаваше се и Брајгам Јунг стаде свима на чело безувјетном влашћу.

Тежак је посао разумјети што је вукло толики народ к Мормунима; комунизам не, јер у њих тога не бијаше ни мало, а једина комунистична идеја што су Мормунци практично извели, бијаше полигамија (многоженство), а за то иде част Брајгам

Јунга и ако је управ његов претеча био наклон полигамији, но не усуди се устаповити је. Год. 1847 прогласи зламенити свој закон о полигамији, насланајућ се на објаву, што је на-
зад девет година прогласио Џеј Смит, и па Библију.

Разумије се да је нови докмат ишао многијем по Њуди, и у томе је прави разлог наглога множења Мормунства. Број женâ, на који је имао право сваки православни Мормун, би-
јаше неограничен, а сам је пророк давао добар изглед, те је полигамија проглашена за највећу крепост, тако да је било до-
пуштено заједно женити се и за матер и за кћер. Осим тога безобразнога докмата, тридесетогодишња влада Брајгам Јунга прославила се великијем успјехом и за остало у управљању државе, и с тога није чудо што је Вашингтонско правитељство гледало кроз прсте на ту секту, која, при свој вјерској ружности, при свој настраности некојијех обичајâ, бијаше у велике трудо-
љубива. Ту је стрпљивост централне владе не мало одржа-
вала огромна далечина и потпуна удаљеност државе Ути од осталојек Американскијех државâ. Али нетом се докради гвоздени пут до Тихога Океана (Пацифика), одма се ствар измијени.
Тад се Мормунско царство одма осјети усеред осталојех државâ велике републике и тако зближење зададе му смртан ударац; оног није могло постојати него далеко од просвјете. Спојење жељезног пута силом је свршило апсолутну Јунгову власт, а то тијем више што казненијем криминалнијем дјелом Мормун-
скога епископа Лија исплива на врх мноштво Мормунскијех тајанâ, страшнијех злоупотребâ, потајнијех убиства, чemu је главни кривац био пророк, који би по свој прилици био живот докончao на вјешалима, да га није на вријеме смрт угра-
била. Спојење двију жељезнијех пругâ *Pacific-railway* и *Union Pacific* побуди највеће весеље у цијелој Америци, само се стисне срце Мормунима; јер ови разумјеше да то бијаше смрт њиховој вјери и њиховом устројству.

И збиља од тог часа поче борба Вашингтонске владе с Мормунима, те се та апсолутна пророкова власт силно уздрма, у посљедњем својем данима Брајгам Јунг осјети да му се земља врти под ногама. Американски комесари почеше често разгледати владу цара-пане, а и међу самијем вјерницима по-
никоше слободне идеје; помоли се затијем сумња о непогре-

шимости пророковој, те тако ишчезе старо страховање, којијем је он зауздавао поданике и задржавао их од јавне буне. Увидје брзо Јунг да му узде владања испадају из рукâ, те он стаде помишљати на друго исељење. Само тад се прође Новог Завјета, што посла једнога од својих синова на договор у Цариград, да га Турска прими. Порта послуша драговољно предлог Мормунскога првака, јер о Мормунском богаству и трудољубљу већ је знала, и једино покрети, што се онда зачеши на Балканском полуотоку, претргоше те чудновате договоре. Било како било, са смрти Брајгам Јунга Мормунство је опало, па најзад и пропало, само остаје трудан одговор: Каквијем се је начином могло у нашем вијеку догодити, да се пађе милијон људи, који се од добре воље учинише жртвама најружније пријеваре, најгаднијег ћинизма и најгорега вјерског празновјерја? Па и то да се догодило у дивљијем странама Американскијем ни по јада, али Мормунство се је било протегло и на Европу; та по Енглеској, Скандинавији и по Њемачкој бјеше Мормунâ не на мало и на стотине, него на хиљаде. А и сад се размећу по Швицарској и имају два одбора у Женеви и у Цуригу. Па није ли згодна она мудра латинска ријеч: *Mundus vult decipi, ea dodatkom, ergo decipiatur!*

Л. 3.

Posestrimi

„Mili mi je preminuo tata!“
Nije, sele, nego vječno živi

U zv'jezdama sred sjaja i zlata

I dobroj se svojoj kćerci divi;

On ti leti kao sokô sivi

Sa sunašca do nebeskih vrata,

Ondje su ti uprav ludi živi,

Duh im zemla ne vije ni hyata.

Ti ga brže kini kistom, sele,

Jer duhovi ne stoje nam vele,

Kao božja misâ oni lete,

Pa se i nas sa visine sjete,

Kako rajske lepirice smjele

K nam dolete kada cvjetak žele.

Y H I B E P Z I T C K A B I L I O T E K NIKOLA TOMMASEO.

Napisao Dr. Torkvato.

Sve nas je, Pravoslavne i Latine, otkupio onaj čovjek, koji je znao samo ljubiti i osvećivati se dobročinstvima. Smima svijetli jedno sunce. Ljubimo se, pa će kao magle isčeznuti sve smutne.

(„Iskrice“ XXVI.)

Otrag nekoliko dana navršilo se je upravo sto godinā, da je ugledao svjetlo jedan od najvećih sinova Dalmacije — Nikola Tommaseo. Ovom se je prigodom po raznijem novinama italijanskoga i našega naroda mnogo raspravljalo o velikome piscu, koji je znao raznijeti slavu našega naroda po evropskom perivoju ubave Italije. Jedni ga u zvijezde kovahu, drugi ga prekazaše kao izrodenika slavenskog duha, ali mu ipak ne odrekoše poletanum i čvrst značaj. Cijenim, da će biti shodno, ako i mi našijem čitateljima u kratkijem potezima prekažemo rad i patriotizam ovog pisca, koji je neku osobitu simpatiju gojio prema Dubrovniku i njegovojo prošlosti.

Nikola Tommaseo rodio se je u Šibeniku dne 9. oktobra godine 1802. Prve je nauke započeo u Spletskom zavodu, gdje je još bila živa uspomena glasovitog talijanskog pjesnika Uga Foscola, koji je također neko vrijeme u istom zavodu sproveo. Tu je vladala — kao većijem dijelom i po ostalijem zavodima cijele Dalmacije — talijanska kultura. Kroz ono se je vrijeme mladi Tommaseo s osobitijem žarom posvetio latinskom, grčkom i talijanskom klasicizmu. U 16. godini roditeli ga otpratiše u Padovu, da bi se posvetio pravnoj struci; ovom prigodom dodeći doticaj sa glasovitijem talijanskijem filozofom A. Rosmini-jem, s kojijem je i kasnije podržavao prijateljske odnošaje. Godine 1822. položivši sa dobrijem uspjehom pravne ispite, povrati se u domovinu. Dalmatinske granice bile su preuske njegovom talentu, i nakon godinu dana on se ponovno povrati u Padovu, a odavle pode u Milan. U Milenu se posveti novinarstvu, ali ga maleni dohotci prisiliše da ostavi taj grad i on se preseli u Firencu, gdje je stao uredjivati glasovitu Antologiju, a isto-

dobno je radio oko velikog rječnika talijanskog jezika i onog talijanskih sinonimâ. Nakon malo vremena, radi političkih tendencija, bio je poslan u progonstvo. Tommaseo ode u Pariz, i tu objelodani god. 1837. svoju pripovijetku: „*Atenski vojvoda*“.

Bivši godine 1839. pomilovan, nastani se u Mlecima. Kroz ovo je vrijeme dao tiskati: Pjesničke uspomene, Estetski rječnik, Iskrice, roman Vjera i Lepota, razne filosofske spise i narodne pjesme. Zahtijevajuć godine 1847. zajedno sa Maninom od bečke vlade, da se Lombardijska i Mletačka autonomnom proglaše, bio je kao politički krivac zatvoren. Tommaseovo uapšeće teško se je dojmilo cijelog srpskog i hrvatskog naroda. Dapače kada su se na 25. marta 1848. u Zagrebu sastali svi hrvatski velikaši, da se dogovore o nekijem zahtjevima, koji bi se imali podastrijeti kraljevskom prijestolju, dvadeseti je glasio: „Svi politički prestupnici trojedne kraljevine kao i svih slobodnijih naroda austrijskih neka se iz tamnice puste, imenito pak slavni naš spisatel i domovine vrijedni sin Nikola Tommaseo“. Ovo nam naj bolje dokazuje u kakvoj je cijeni od svojeg naroda tada bio držan Tommaseo. U marčanoj buni narod ih iz zatvora oslobodi, a u Mlecima republiku proglaši. Tommaseo je bio imenovan ministrom javne nastave, kao takav podignu profesorsku stolicu za srpsku i hrvatsku kњiževnost. Kad su Mleci nakon malo vremena ponovno dospjeli u austrijske ruke, Tommaseo je morao opet u progonstvo. Mjestom svojega progonstva odabra Krk, tu se i oženi s udovicom Dijamantinom Panello, koja mu porodi dva sina. Radi porušena zdravla, koncem god. 1853. preseli se u Pijemonat, a god. 1859. ponovno ga nalazimo u Firenci, gdje je živio do svoje smrti. Preminu godine 1874. na prvi maja, a bio je pokopan u Settignanu pokraj Firence. — Tommaseo je velik i kao spisatel i kao značaj. Napisao je oko 250 radnâ raznog sadržaja, mnoge od njih nijesu trajne vrijednosti. Glavna bi negova djela bila: Opći rječnik talijanskog jezika, Razni spisi o odgoju, Tumač k Dantu i Drugo progonstvo. O njem veli poznati talijanski kњiževnik Fornaciari „Tommaseo je spajao razne škole i zato je teško ocijeniti negove filosofske i kњiževne zasluge. Niko nije pročitao toliko knjigâ, koliko Tommaseo. Stil mu je rijedak i odabran, i ako u mnogome neprirodan. Tommaseo je

bio učitel novije talijanske kritike, koji je pokušao sabrati sve pojave književnosti našega vijeka.“ Naj boća su negova djela: „*Dizionario dei sinonimi*“ i „*Dizionario della lingua italiana*“; tu se je pokazao vrsnjem poznavaocem talijanskog jezika. U romanu nije uspio, jer negov „*Il duca d'Atene*“ i „*Fede e Bellezza*“ zaostaju ne samo za Manzoni-jevijem „*Vjerenicima*“ i Cantù-ovom „*Margherita Pusterla*“, već i za Grossi-jevijem „*Marco Visconti*“, a da ne govorim o romanima D'Azzeglio-a.

Tommaseu se danas dosta prigovara, da je zapustio svoj narod, a svoje pero posvetio tidoj književnosti. Biće tu štograd istine, ali ima i pretjeranosti. Da je Tommaseo ljubio takoder i svoju domovinu, naj bolji su dokaz negovi „*Canti popolari*“, u kojijem je nastojao skupiti znamenitije pjesme našega naroda; nema gotovo Tommaseova djela, u kome se ne bi sjećao svojega naroda. U Estetskom rječniku lijepijeh stranica posvećuje našijem raznijem piscima. O našem narodnom pjesništvu, on piše: „Domaće su kreposti sakrito korijeće, iz kojega izbjiju cvjetom i plodom koristi i radosti života. Grād bije graće, jesenski vjetar odnosi lišće; ostane li korijen, stablo će opet doći do svoje pomladene lepote. Velika je utjeha izmedu toliko žalosnih sumnâ, što još u onijem stranama naroda slavenskog, kojih do sada ne pokvariše tudi običaji, porodica čuva čiste svoje mile i svete veze. I velik dio krasote, mislim, pjesama Srbije treba da pripišemo sili kućnijeh osjećajâ“ U svom drugom djelu veli: „Vukove bi pjesme dale veliko blago, kada bi se zabijele i fraze i dodatei imenâ i upotreba česticâ, koje čine tolik dio i tačnosti sloga i idejalnog ukusa. U rječniku trebalo bi razlikovati čiste pučke načine od književnijeh, jer su ovi često kao iz mrtva jezika“. A na drugome mjestu o istom pjesništvu tvrdi: „Ovo je najstarije, najepičnije i najuzvišenije pučko pjesništv u Evropi: ovo su slavenskomu narodu dokazi plemenitosti i proroci sjajne budućnosti; samo da ga ne pokvari prosvjeta nemačka s onijem što je u ne teško, ili francuska s onijem što je u ne lako, ili ruska s onijem što je u ne francusko-nemačko“.

U svome djelu „*Secondo Esilio*“, gdje je priopćio razne svoje listove, Tommaseo nam je podao mnogo dokazâ, da je iskreno ljubio svoju domovinu: „Slavenska krv on piše — bije i u

Y
H
I
V
E
R
Z
I
T
E
C
K
A

B
I
V
L
I
O
T
E
K
A

mojemu srcu; ja želim slavu slavenskoga naroda, a negove po-grješke žalim“. Tuži se na Połake, što ne vide nego Połsku, a ne rade sporazumno s ostalijem Slavenima. Kudi Talijance, jer preziru Slavene. Prezreni narodi — veli Tommaseo — imaju klučeve budućnosti. Prezirana Schiavonia može pokazati više spomenikâ u ludbe i lepote nego sav Pijemonat. A o Dubrovniku: „Dubrovnik nije prekidao veze s Italijcem, pa bješe slavenski, talijanski i evropski više od svakog grada onakova opsega u povjesti i na svijetu. Dubrovnik je prošloga vijeka rodio više glasovitijeh latinistâ, nego cijela Italija“. Žali što o slavenskim stvarima piše talijanski, jer nemajući s kime da se razgovara, zaboravlja svoj jezik, a čitati nije mogao, jer bijaše gotovo sasvim oslijepio. Vrijedno je spomenuti takoder i negovu poslanicu urednicima Riječkoga „Nevena“: „Ja vam želim, piše Tommaseo, da se „Neven“ tamo raširi, već i radi same sloge, jer se nôm samo narodi upoznavaju i cijene; bez sloge je narod slab, slab i duhom i tijelom, pa bilo ga mnogo i premnogo. Da se uklone zapreke, dobro bi bilo poprimiti jezik, koji je naj bliži dalmatinskom, jer mi se ovaj čini prost i plemenit, ali ne jezik gradski niti onaj uz žal morski, nego onaj, što ga narod planinski govori. Za prozu nemamo primjera u kñiževnosti: i Obradović, koji prostije od svih piše, niješao je živi jezik s mrtvijem. Jedini primjer, ali divan, koji se može prispopodobiti naj savršenijem načinu pisaña starijeh i novijeh obrazovanijeh narodâ, jesu narodne pjesme. Prilagoditi ovaj jezik prostom slogu a ne pretjerivati, težak je posao: ali tim je veće dobročinstvo, tim veća slava. Jezik, što se govori po Dalmaciji (po brdima), Bosni i Srbiji, ko bi taj umio upotrijebiti, taj bi pomogao mnogo; ova nestasica oteščava pisanje u našem jeziku svakomu, koji nije vođan pisati načinom latinskom ili grčki-jem, francuskijem ili nemačkijem, koji svi načini slabo pristaju duhu našega jezika.“ Tommaseove „Iskrice“ spadale bi u godinu 1842. U nima imade upravo krasnijeh idejâ, a posvetio ih je svojemu narodu. Tommaseo je mnogo radio oko slavenske sloge, i bio je jedan od glavnijeh nezinijeh zastupnikâ. „Velika obitelj slavenska, govori Tommaseo, budi se i poznaje samu sebe.“ A ti, nesretna Połsko! nećeš uskrsnuti na pravi život, ako ne žubiš Rusiju, koja je ipak tvoja sestra. — Uda

УНИВЕРЗИТЕТСКА ВИБИЛИОТЕКА

se našeg naroda rastežu kroz različita podnebla; različito je sjeme među nama sakrito, neka samo jedno ne kvari drugo. Naš narod može sjediniti sjever s jugom; može on pomladiti stare i umorene narode. — Sve nas je, Pravoslavne i Latine, otkupio onaj čovjek, koji je znao samo ljubiti i osvećivati se dobročinstvima. Svima svijetli jedno sunce. Lubimo se, pa će kao magla iščeznuti sve smutne. — Rastrgana su uđa slavenskog naroda; krv mu ipak svaki dan veselije bije. Ne pozna jemo se, a lakše se mrazimo nego rukujemo. Talijani pogaziše u Dalmaciji narod slavenski. Što će biti s nama u budućnosti? Bog će nam dati više nego ištemo.“ Profesoru Sutini u Zadru u svome pismu veli: „Preporučam vam napose slogu s pravoslavnijem, da ih izjednačite, da ne budete razgradivali, dok biste trebali da gradite.“ — Čovjek, koji je ovako osjećao za svojijem narodom, koji ga je ljubio poput Tommasea, ne smije se nazvati izdajnikom, već velikijem patriotom, — a kao takova smatram i Nikolu Tommasea. Ilirski pokret u Tommaseu je našao velika protivnika, i on napisa god. 1861. nekoliko raznijeh spisâ proti sjedićenju. On želi, da se Dalmacija ne miješa s drugijem slavenskijem plemenima, jer bi mogla postati nihovom igračkom. Na jednomu mjestu piše: „Ne želim, da Dalmatinci slijede primjer onijeh Talijanâ, koji se bacaju u naručaj nepripravljenom jedinstvu, a ne postaviše radi žrtve nikakovijeh uvjeta niti predviđe poteškoće budućnosti.“ — Tommaseo se je dopisivao i sa glavnijem književnicima našega naroda onoga doba: Kukulevićem, Babukićem, Vrazom, Popovićem, Račkijem i mnogijem drugijem velikanima srpskog i hrvatskog naroda.

Ko ne bi dijelio sve Tommaseove misli i zaključke, moraće ipak priznati, da je bio velikan prvega reda — kako ga Šrabec nazivle. Imao je naj bolju volu i čiste namjere. A naš narod, ako ga i ne može sasvijem svojijem zvati, ipak treba da se njim ponosi i visoko ga cijeni, jer mu se nije, bačen u tud svijet, iznevjerio, već ga iskreno ljubio; a krasne mu vlastitosti i veliko istorijsko poslanstvo, koje ga na Evropskom istoku čeka, kao malo ko pojima.

Primjerna ljubav.

(Priča iz dubrovačkog seljačkog života).

Ciča je zima, dvije nedjele taman pred Božić; snijeg zamet te prekrio gotovo cijelu Župsku dolinu. Od Dupca pa sve tamo čak dok ti oko dopire, ne vidiš no kô bijeli sag prostret po zemlji; čudna pojava pod blagijem dubrovačkijem nebom. Nedjela je; skočilo sunce visoko, te svojijem slabijem ždrakama pozlaćuje debeli snijeg, topli ga i po malo rastapa. U Župi vrve selaci u Maticu na Misu, svak zagrnut do ušiju, gazi živo po snijegu, a mučke stupa regbi, ubije ga zima. Kad se naslušali Mise i riječi božije, zgrnu kući, jer draže je svakomu uz ogań grijati se, nego na dvoru bobotati od zime. Do malo nema ti žive glave, regbi sve poklano; kroz pole samo vidiš da se nešto kreće.

Šta je to? ajmo bliže da vidimo. — Čovjek je, visoka struka, širokijeh pleća, po licu bi mu dao od prilike dvadeset i koju godinu, preko lijevoga ramena prebacio struku a o desnemu visi mu lovačka puška. Milina li ti ga je, Bože, vidjet! Korak za korakom vuče, i gazi po snijegu kao po sagu, nije mu hitne; čeka bržek da što krupno preleti te da ubije; no nije mu ni do toga, jer eto nà preleti mu povrh glave kvokočka, a on i ne naperi pušku na nju. Vjerni pas okolo nogâ mu se vrti, kô da ga hoće prenlut, a on ti ga nogom drne, te „bjež Šaro“ promuca; zajauka jadna živila, bježeći malo pred njim, dok opet malo po malo se dovuče do nega, mašući repom, kô da moli za oprošteće. Kô da mu žao bijaše što ga tako nemilo udari, stade ga gospodar gladiti, a tad uđri pas u skakaće i u veselje. Pode još nekoliko korakâ naprijed, te kad je bio na raskršću puta što ga je kući vodio, zaustavi se, pogleda na sunce, podne je blizu, reče. Promisli se malo, zatijem će: ne idem ga na objed. Mimode raskrsnicu, skoči preko mede u neku tudu ogradu i hita lagano daće, i ne mareći za vjetar, koji eto sad zaigra se da puha te mu gore hлади već studeni obraz; dode do jedne masline, te zasjedne okrenuv se napram suncu da se kami ogrije. Zijeva do nega bijedan pas od glada, te kô da potiče gospodara da se kući vrati, stane da ide natrag, osvr-

ćeuć se hoće li on za njim. Kad je napokon vidio da se gospodar ondje skamenio, zlovođno i laganim korakom vrati se, te mu se do nogâ na tle svije. Gospodar, naslonivši lakte na kolena, zahvati širokijem šakama lice, te se zadube u misli, a što misli, to Bog zna; svakako mu je nevoљa. Kad od nega ne možemo ništa da obaznamo, ano pustimo ga, te ajde da podemo jedno sto koraka naprijed; tu ćemo bržek zadovoljiti našoj izvjeđljivosti.

Kuća je podignuta na pod; okolo nje jedna mala ograda, lijepo uređena; kad biste htjeli po njoj obaći, našli biste malo obradene zemlje, obrasle u zelu, i to za domaću potrebu; eto tamо jedna staja, u njoj su dvije krvavice, što im podavaju svaki dan obilno mlijeka; ima još тамо u nuglu jedna pojata, gdje hroče (da prospite) dobro užiren prasac, kojemu je blizu sudni dan. Ajdmo sad u kuću; sretas odma ogњište, tamno, sa samo jednjem malijem prozorom, kroz koji odušuje dim, a jaoh! da ga nije! i tako ti jede dim oči da ne možeš na ino no da plaćeš. Okolo prijeklada, na kojem piri još malo ogњa, posijedale tri muške glave, sad su taman iza objeda. Naj stariji od njih, kojemu je već od godinâ progrušala brada, sam puši, te govori onoj dvojici; jednomu od njih po prilici je 25 godinâ, drugomu 20; sinovi su mu. „Bog i duša, djeco“, govori im otac, „eto mi brzo 70 godinâ, a još nijesam preživio ovake zime, ni dočekao ovako studena Božića kâ ovoga puta; žao mi je, drvâ nemamo; ono malo gore što imadosmo, posjekoše što lupeži, a što gospodar odnio; ono što je ostalo jedva da nam dotječe do pô zime. Pogibosmo, djeco, od zime ove godine, nô, slušajte; ajde da zamolimo kuma Ivana, da nam zajmle jedno desetak bremenâ, vratićemo mu do godine, ako Bog dâ, žitom. Dete, zovnите Jelu, pak da je pošaljemo odmah k njemu“.

Do mala eto Jele. Lepote, Bože, da se je nagledamo! Lijepog vitog uzrasta, vrane kose zgodno na zatilku spletene, malijeh crnijeh oči, regbi Vile ogledalo; onaj lijepi niz sitnijeh i bijelijeh zubića, one dvije rujne ruže na jagodicama, odavahu u napun djevojče. Narodno pak župsko odijelo tako joj lijepo pristajaše, da ti se i nehote na nju oči izmiču. — Poniknuta lica i oborenijeh oči, stajaše pred ocem, te će mu: „Ćaća, što ste me zvali!“

„Čuješ, moja Jele, trkni se časom do kuma Ivana, te zamoli ga, ako je u dokolici da dode časom do mene. Hitaj brzo, i da se nigdje ne zaustavljaš“.

Pomnivo je slušala kći očev nalog, ne od straha no od počitaњa. Kad starac dovrši, polubi mu ruku te ode. Slijedimo je. Kuća kuma Ivana ne bijaše daleko od njih jedan puškomet, uzdignuta na jednom malom brežulju, ako se brežuljom može nazvati krš, gdje gdje i travom pošaran. Ne bijaše Jele još ni sto koraka, kad eto preseneti se, ne može dađe. Šta joj je, Božel! Značemo odma ako se sjetimo onog mladića što smo ga početkom ugledali, i ostavili kod masline misaona. Kad on opazi iz daljeg Jelu, skoči se te se put ne uputi. To je uzrok nezinog presenećeњa. Što će biti denu da pazimo. Djevojka tu je okameњena i ne može dađe, boji se da prode mimo mladića, koji nije bio daleko od ne deset korakâ. Osvrne se na okolo mladić, da vidi gleda li ko, baci se put Jele te zavikne: „Ah! Jele moja, živote moj! . . .“ Začrveni se djevojka preko uši, te će mu sva zabuňena: „Krsti se od mene, Ivane“ (tako mu bješe ime), „puštaj me naprijed u miru . . .“

„Ali, lubiš li me ti, kaži mi ili ču se ubit. Kad te zadnji put u kolu zagledah, od tada izgubih svijest, poludih za tobom; ja te lubim kô svoju dušu . . . lubiš li me, kaži mi . . .“ pun zdvajaњa reče Ivan.

Kad vidje tako u zdvojnosti Ivana, ne može Jele a da mu ne reče: „Slušaj, Ivane; Bog i duša da te lubim, ali ti pravo kažem: otac me je obećao, i ako proti mojoj voli, našemu gosparu, čiji smo mi kmetovi, za Šćepana negova zapostata. Očeva vola, božija vola“.

To reče te omače put kuće kuma Ivana. Šćaše mladić da za njom pohita, da mu bole stvar rastańi, ali zasrami se da ga ko ne bi opazio, te ostane na mjestu. Sto mu misli tada rojilo po glavi; ali ipak, zaključi, ona me lubi; pak ko će proti nenoj voli? Taman se uraji u svojoj misli, kad se sjeti da su kmetovi. Naviknuo na pašovaće njihovih gospodara, i na kukavno staće kmetova, promišlao: zapostat je lukavi lisac, prevari li ga, te mu ne da Jelu, osvetiće mu se, okriviće ga pred gosprom, nu ipak ne dala mu strast da se umiri . . . pak što? ubiću, Boga mi, i jednog i drugoga, eto im njihova gospoda-

Y
H
I
B
E
P
Z
I
T
E
C
K
A
B
I
B
J
I
O
T
E
K
A
S
reña. Vrati se jadan napokon kući, koješta takova misleć preko puta, ali da je on slušao što se je tamo daće u jednoj kući raspravljalo, drukčije bi svoje snove snovao. Ajde da slušamo mi, a puštajmo za čas nega.

Parohova je kuća. Na prvom podu na desno je soba, po svemu bi rekao da je to parohova pisarnica. Do stola sjedi na staroj velikoj stolici sredovječan čovjek, po obrijanom licu i po bijeloj ovratnici sudili bismo da je to paroh a i ne varamo se. Gotovo već da se smrkne, te ne možemo ga bole u licu raspozнат. No to nam i ne trebuje, jer znamo po gotovu kako su svi popovi u licu. Na stolu mu je molitvenik, a do nega nekoliko kalendara, i to bijaše cijela negova knižnica; a nije mu više ni trebovalo; jer je i tako slabe glave a još slabijeg nauka. Zapapiše ga za nevolju, jer im bijaše velika oskudica popova. Kad ovaj postade parohom u Župi, za prvi put se nade u gospostvu. Kako bijaše plitak u pameti, a i u erkovnjem stvarima malo vješt, združi se s onom velikom gospodom, koji su svoja dobra tu imali, te veći dio godine sprovodili; i koji, kako bi on kazivao, nijesu bili ludi, dakako sved pametniji od nega. On je s njima raspravljao o teškijem stvarima svoje parohije, te po njihovom naputku on bi i radio. Gospoda ga doista i rado imadahu, jer im je često puta služio da se posale s njime. — Sumoran i drijemovan, jer je taj dan puno istudio u pohodu svojih bolesnikâ, zagledavši malo u kalendar izvadi burmutie i nos potpraši. Ne dalo mu se da moli, jer se baš nije ni vidjelo, no ustane, i prošetav se dva tri puta po sobi, nasloni se na prozor, ne da gleda, jer kroz večernu pomrčinu ne vidaše se već ništa do crijepon ili lojanicom raskrivljenih prozora u selu, nego da mirnije misli, a to sam Bog znao o čemu. U sobi i na polu vladala mrtva tišina i samo se čujaše neprestani klopot negove velike burmutice. Nakon male stanke, čuje paroh, iz daleka, tapat korakâ uz udarac štapa po kaldrmi; napne bole uši, jest, on je; „Mare“, reče „brzo svijeću, evo gospa Giva“. Promrmlja iz kuhiće stara djevojka, kô da joj se ne miđahu ti pohodi, za to što je trebalo sad da svari kavu; no nije joj druge, zapali svijeću, te brzo na vrata. U to eto gospa Giva; nazva mu Mare dobar večer, a on ti joj samo na pola ozdravi, i zapita gdje je paroh. „Gore

Vam je u sobi, gosparu Ći . . .“ Né da joj ni da dovrši, no na-doveže: „Spravi mi dobru kafu“, i pođe uza stube, gdje nađe paroha koji mu iz sobe u susret poteče. Pozdraviše se, te ti gospodar Ćivo sam u sobu ušeta, sjede na divan, i zapali lulu što mu je napuni paroh dobrijem trebićem.

„Dakle, moj Dumo, tako ti je to“, reče gospodar Ćivo, jer je sve nešto mislio, i ne znao kako da počne s nime govorit, a poznavao ga je sasvijem dobro.

„Što ti se čini od ovoga vremena“ (jedini izlaz onomu koji ne zna šta da govori), reče paroh, „što bih ja jadan da me po noći dođu zvat na nemoćnika.

„Pak ne ide se“, na to će mu gospodar Ćivo, „kad ti uhvatиш što u kosti, hoće li ti to ko izvadit?“

„Lako je tebi tu klapuňat; ali kad ti zapnu, još ovi naši Župlani, da će te biskupu tužit, ako ne dodeš; pak kad on pošle „suspendatur“ što će uja tad kukavac.

„Dà, dà, sve je to tako . . . no da prevrnemo, jesli ti što čuo da se je vjerio moj zapostat za Jelu L . . .? To je sve moje maslo! nijesam li mu je lijepu izabrao?“

„Kazao mi je baš nešto o tomu jutros crkovnaku iza Mise, ali regbi da ona nega nipošto ne će.“

„Slušaj me, popo, kad smo do toga došli, da mi tu što pomožeš. Ove godine, baš u vrijeme trgaña, prvi put sam ugledao tu djevojku, mnogo mi se svidala. Sve sam nešto opažao da i moj zapostat rado se s nóm šali te joj namiguje, a ja mu jednom reci: Hoćeš li se s nóm ženit? ako hoćeš ajde da je isprosim. Ugodi mu moj svjet te me zamoli jednoga dana, bilo baš pred Svisvete, da je u oca isprosim. Odoh ja, prignuh joj oca te uglavih svadbu za Božić. Kad evo ti, ima koji dan, dode negin otac do mene, i tu počne da priča, kako negova Jele nije nipošto naklona da se uda za moga zapostata, da ga ona ni malo ne lubi, pa to, pa ovo; dok meni prekipi te ti ga istjerah iz kuće. A on će ti s dvora: Ne će, Sveca mi, ni na tvoju izaći! Ne brinuh se ja za negove riječi, no zovnuh baš juče zapostata, te ga upitah što mu je od Jele, a on ti meni čisto otrese: Jele mi je kazala da me ne će, pak neka joj i bude, i tako je nijesam lubio. Čuda, pomislih, koji je davó obojici! Ja od tad, pope, ni besjede, no molim te, gledaj ti da

Humiriš ovo dvoje, ti imaš dobra načina u rukama da ih sa-družiš; pogodi mi, bola za te!“

„A što je tebi do toga“, odvratiće mu dosjetljivo paroh, „ako se oni ne lube te jedan drugoga ne će, zaludu je sve! Ali vidim ja, da ti nešto smijeraš puno duboko! Ti djevojku suočio, ti je izabro za svoga podložnika, ti je isprosio!! Hm, tu mi je nešto sumljivo!“

„Nemoj tako, dumo, meni je mila djevojka jer je dobra kućnica, pak sam uvjeren da bi moj zapostat s njom bio srećan; milo mi je i za to što bi ona marno nastojala oko moga dobra. A ti, pope, ne sudi tako bez temela; tako nema postupat sveštenik, još današnji dan, kad crkva treba da se uvija i varka; inkvizicije više nema“. C

Kao da nije shvatio paroh dobro ovu riječ inkvizicija, a ko zna je li je igda i čuo, te videći da se je malo gospodar Givo zgrijao, sasvijem umišeno mu reče: „Prostite, gospodu Givo, ja sam se htio samo s Vama našaliti, a šala je i Bogu draga“. C

„Šalu za sada na stranu“ priuze gospodar Givo; „sutra ili preko sutra poslaću ti djevojku, i moga zapostata, te ti im isturi iz glave te njihove ludosti, i prigni ih da se uzmu.“

„Na svaki način, zapovijedajte“, sav ponižen odvrati paroh. Gospodar Givo bijaše već vrijeme da pode kući, te nazvavši dobru noć parohu ode.

Kad ovaj pode, stane paroh da moli, što nije preko dana izmolio; kroz to vrijeme često bi uzdahnuo te rekao: — skladno li mi treba postupat s ovom gospodom, za naj manju stvar ti se žacenu . . . za njihove mahnitosti jadan paroh treba da misli! Ali što eu da! nije mi opet ni to bez koristi. — Te bi daљe proslijedio molitvu . . . . .

Ostavimo ga tako u molitvi i ajdmo kamogod da nademo Ivana.

Sutan je sutrašnega dana iza ovog razgovora. Sve zanimjilo kao pusto, samo po selu čuješ lavez pasâ, tijeh noćnjih stražarâ, i gdje gdje jejinu, koja regbi tuguje za mrtvom prirodom. Primaknimo se jednoj kući, te ulæzimo u nju i onako na dvoru je zima, a i nema što da nas zabavlja. Kuća je u kojoj stanuje poznati nam Ivan. Sve što se više primičemo, čuje se u kući nekoliko glasova te ujedno govore. Nije to ni-

kakav razgovor, jer se čuje jednoglasno ponavljanje: . . . , od smrti naše Amen. Molitva je dakle, govore rozarije. Ako uđemo unutra, naći ćemo četiri muška i dvije ženske, te kleče upored okolo prijeklada i Bogu se mole. Sjedinavi starac u čelu kleči, drži kraliješ u ruci te premiče zrno po zrnu, dok izreče *Zdravu Mariju* na pola zijevajuć, ostali zatijem svi mu zajedno na molitvu odgovaraju. Lijepi li su to doista običaji! Težak poslije svoje radnje osjeti veliko zadovolstvo, kada vrativši se kući, u kolu svojih milijeh ukućanâ zahvaljuje Bogu na negovijem darima. To nas sjeća na ono patrijarhalno doba, kadno u lijepom skladu i ljubavi provodaše narod svoje dane; crkve ni popa nije im trebovalo, jer im je crkva bila ista kuća, a pop domaćin. Pokojni mi je otac, Bog da mu se duši smiluje, pripovijedao, da otragu trideset godina ne bijaše u Župi, a ni u cijelom okolišu Dubrovačkom jedne kuće, gdje se ne bi u veče rozarije pomolilo. Žalibože, to se je u ovaj zeman sada zanemarilo, i ako po Župi malo je kućā i dan danas koje su pometle taj lijepi običaj. Nu kud sam se ja zanio, oprosti, mili čitaoče, oprezniji ću bit unaprijed.

Dovrši molitva, te naj stariji od njih, po svoj prilici domaćin, nazva im svijem dobru večer, te zasjedoše da što založe. Poslije večere prihvati domaćin lulu, te zapali drugi muškarci, među kojijem i sin mu od trideset godinâ, ne usudiše se pred ocem pušit, jer im još to od nega nije dozvoljeno. Nakon male stanke starac se nešto zamisli, te ispod oči gleda naj manega sina, koji je spram nega sjedio, te se zagledao u žeravu, što pokraj nega oko prijeklada slabo tiňaše. Očepi napokon starac te će mu: „Ivane, posla me jutros zvat gospodar Ćivo, da do nega dodem, i tu mi kaza da ti mahnitaš za Jelom, što je jur isprošena za negova zapostata Šćepana. Toga on ne će da od tebe podnosi, a ne ću ni ja. No mi je veliko čudo, a i grozi me, kako si ti mogao to i promisliti, a da meni nijesi ništa kazao. Kazuj zato čisto i bistro što je to, jer ne ću nikada dopustiti da se bez moga znaća išta učini.“ Poniknute glave, oborenijeh očiju promuea Ivan: „Kad mi nareduješ, čaća, da ti kažem, poslušaću te, jer si mi ti iza Boga, slava mu i hvala, prvi. Istina je, čaća, da sam se zašubio u Jelu, a ona u mene. Ako je gospodar Ćivo isprosio za svoga zapostata Jelu, to je bilo

proti nezinoj voći, kako mi je ona glavom kazala. Ja bez ne
ne mogu živjet te sam odlučio ili sebe ubit ili zapostata.“ Ove
zadnje riječi tako ih gnevno izreče, da kad bi mu koji od pro-
тивnika blizu bio, zubima bi ga razdrpio.

Otac mu na to ozbiljno: „Ivane, ali ti je davô svijest po-
plo! Koju sramotu misliš navući na mene i na svu našu kuću.
Zar nemaš straha Božjega i srama luckoga, ne bojiš li se
očeve kletve što bi te do groba pratila. Evo ti primjera tvoga
starijega brata, koji se je oženio po kršćansku, a ne po haj-
dučku kako ti u svojoj glavi snuješ. Zapamti dobro što ti ve-
čeras otvoreno govorim: Ne će nikad dopustiti da se naši stari
običaji zametnu, a znaš dobro, da su naši sveđ držali, da u
djevojeći, koja jednom prevjeri, nema više vjere.“

Ne pisne Ivan na očeve riječi, no ostane zaduben u svo-
jijem mislima. Digne se napokon starac, te nazvavši im zlovolan
dobru noć, ode da spava. Ustane i Ivan da pode spavati, no
koje spaće?

Sutra dan okolo devete ure u jutro eto ti u paroha doma
Šćepana, zapostata gospara Ćiva, te mu donio dva tåka ko-
koši i nešto duhana, što mu je gospar na dar poslao, ili da
bole rečem, na mito. Primi ga paroh lubezno u svoju sobu, uze
mu kokoši te posadi kod sebe, nudeć ga rakijom i smokvama.
Ne bijaše se još dobro Šćepan napisao, kad eto ti Jele na vrata
i nazva Boga!

Daj Bog dobro, odgovore ona dvojica. Stupi sad djevojka
pred popa i polubi ga u ruku, zacrveni se kad vidje svoga
tobož vjerenika, te će popu sasvijem suhoparno: „Rekao mi je
otac, da ste mi poručili da do vas dođem, te eto me za to na
vašu zapovijed.“

Ponudi je pop da sjedne, a on stane da mjeri korake
preko sobe, te kô da sve nešto premišla, dok napokon stane
te će im ovako obojici: „Djeco, bićete se i sami sjetili rašta
sam vas pozvao. Ako ne znate, evo da vam kažem. Prošlijeh
danâ dragovoљno sam čuo ovdje u selu, da ste vi dvojica jedno
drugome ljubav obećali. To me je mnogo u srcu obeselilo, jer
vidim očito da jedno drugomu priličite, kô da ste se za dugo
iskali. Želno sam baš očekivao dan da vas ja sadružim svetom
crkovnom vezom, kad eto ima koji dan doznah da je sve to

Y
N
I
V
E
R
Z
I
T
E
C
K
A
B
I
L
I
O
T
E
K
A
ispuhalo, te da ne mislite više o tome ništa. Zazvali vas zato danas ovdje da mi rasjasnite, kô pravomu vašemu duhovnomu ocu, razlog tomu. Kazuj dakle, prvi ti, Šćepane.“

„Da sam znao, pope, da me zato spremi gospodar tebi, ne bih ti bio došao, da si me i plaćao; no kad sam ovdje, da ti kažem: Ne diraj mi, tako ti onoga svetoga reda što ga na sebi nosiš, u još ne zacijelene rane; evo tu Jele, a Bog je što me sluša; ona mi je mila, ali nikad do toga da je za svoju ženu uzmem. Nek svjedoči ona sama, jesam li joj ikada o tome šta prozborio, no me svaki dan nagoni gospodar da je isprosim tobož za ženu. To je nemu u glavu šunulo, bez ikakve moje žele. Jel' de Jele?“

„Taman tako“, skoči ona, „vjera i Bog, sve je to živa istina.“

Pop će im na to: „Djeco vi ste još mlađi te nemate svijeta ni pameti da se sami po sebi vladate, i dužnost vam je zato podložiti se savjetu onoga koji je stariji od vas, te koji vam ne će učinit do ono što vam je i duši i tijelu korisno. Slušajte me dakle: Ja sam učio svete knjige, i tu sam našao mnogo primjera sličnijeh ovomu, ali podložiše se savjetu starijih te se ne pokajaše. Vi ako se i ne lubite sada, kô pravi zaručnici, ko vam jamči, kad bi ste se pred Bogom uzeli, da ne bi postigli tu zamjeničnu ljubav? To ja tako slutim da mi je kô da vidim.“

„No kaži ti meni, pope“, skočiće na to Šćepan, „ti što bole pameću vidiš nego ja, koja je stvar naj potrebitija za jednu ženidbu? Doista ljubav, ne ona što tobož će doći poslije, no što već biva. A čudim ti se, pope, što tako možeš govoriti, i za što me cijeniš; ako i ne znam kad je čorba slana, znam dobro kad me opeče.“

Uzruja se pop na te riječi te će mu srdito „Vjeruj samo ti u tvoju vjetrenastu glavu, pak ne ćeš nikad na kraj. Ja sam ti paroh, te ne bih ti zla želio, tako ga meni Bog dao, ali kad nećeš da slušaš, radi što te je vođa.“

Otpusti ih obojicu i ostane sam, premisljavajući: kako ću ja sada s gospodrom Givom?...

Bilo je u oči Tomina dana; taimna je zimska noć. Blijede zvijezde trepere po nebeskom svodu bez svoga kolovode mje-

Y
H
I
B
R
Z
I
T
C
K
A
B
I
V
L
I
O
T
E
K
A

seca. Čisto obzorje, kao oko, prekriva uspavanu prirodu. Tamo iz daleka čuje se bučna huka sjevera, te se sve to veće razlijegica kroz Župsku dolinu. Silni vjetar uvija vite jele i čemprese, te ti se prekazuju kô kakve noćne utvare. Ali Bože čuda! na ovakoj strašnoj i studenoj noći, eto tamo na raskršću puta, što vodi jedan u Mline a drugi u Župu, vidiš jednoga čovjeka gdje sjedi na medi, puška mu zijeva na desnom ramenu, a struku prebacio preko lijevoga. Prekrstio nogu preko noge, te u mislima zaduben ne haje za studeni vjetar što ga po licu brije; po svoj prilici čeka nekoga. Čuje od jednom nekakav šušak, malo dalje od sebe, regbi lueki korak; dipi on, zgrabi pušku, naperi je, kad što? Pas je našao iz daleka svoga gospodara, te trči k njemu. A čiji je? Šaro je bome, pas Ivanov; to je dakle Ivan što po noći luta, glavom on. Kad Ivan vidje da se je prevario, te da nije onaj kojemu on bješe zasio u busiju, naježi se, protrne: Neće mi ipak uteći, zaurla, bio on jedinac gospoda Ćiva, kamo li negov zapostat. Doznao Ivan, da je Šćepan pošao toga dana u Mline u prijateļa na pir, te ga zato čekao tu na ždrijelu da ga ubije.

Strašno li je, Bože, i užasno vidjet čovjeka razjarena u negovom bijesu! U svojoj glavi misli da bi sve pobio što mu se opire; ali je još mnogo strašnije vidjet čovjeka razjarena radi ljubavi; ako se i prvi na koji razlog sklone, drugi neće nikada dok svoga jeda ne iskali. Ali je i to što nam treba opazit, da čovjek kad dode do tog koraka, na koji stupi sada Ivan, ne čini to rad ikakve zlobe, no samo radi onog duševnog osjećaja što srce plemenito iskazuje, kad mu je u opasnosti poštene miloga čeladeta. Mišlaše Ivan, po onomu što mu je otac kazao, da je svaka nada za Jelu već propala; znadijaše dobro da on bez ne može, a opet mišlaše da gospodar Ćivo od toga ne će odustati, jer je bila u njemu strast zavladala; priučio se jogunastom pašovaňu gospode i podlom ropstvu jadnjih kmetovâ. Jele mu je na duši, te misli da bi teško pred Bogom sagriješio, kad bi je puštao u ruke obijesne gospode. Što će na to siromah! razlog, misli ne pomažu, nema se komu da tuži, zato ide sam iskat pravdu. — No eno se nešto primiče; ništa dalje od trideset koraka stupa čelade, pjevucka ispod glasa, te se vala kô da je pijano. Upozna ga Ivan po glasu,

on je stalno; ali kô da se je u nemu iza tolikog čekaња krv smrznula te ugušila razjarenost, ne dalo mu se da ispali. Puška je puna, nema ništa no da potegne, nišani put nega, gotov je na da ispali, al' zaludu, ne da mu se; prigne pušku na kolena, te ga gleda kako sve bliže put nega dolazi. Odvazi se napokon, podigne vuk od puške, ispali.... Tane srećom promaši. Stade jauk od Šćepana, ne zarad rane, no od straha da ne bi po drugi put puška pukla; viće jadan te zapomaže: „Ne pucaj, brate kršćanine, nijesam nikomu ništa dužan do ljubavi.“ Skamenio se tu Ivan, te kad vidi bliže stupit Šćepana, nasrne na nega te će mu gnjevno: „Ah hujo! dok se ne napijem tvoje krv, nijesam zadovođan; ti si me nagnao na ovaj korak, ne od nikakve obijesti no od prave nevoљe, da sačuvam poštene onoj nevinoj curi, koju hoćeš ti silom da otmeš.“

„Ah! Ivane, teško li bi bio pred Bogom sagriješio da si me ubio. Vjeruj mi, kunem ti se Bogom, da mi nije nikad ni na um palo da uzmem Jelu. Koliko ti želiš da je uzmeš, toliko ja ne želim.“

Među tijem čuje se iz daljega bahat korakâ. Poboja se Ivan da nijesu ljudi čuli pucaњe, i da nijesu došli da ga uhvate. Pri bliži se nešto k nim, kad ko je? — Jele. Zabušeni ostadoše obojica, te ne može niko da joj ozdravi „dobar veče“ što ga ona nazva. Ostadoše tako malo vremena, dok će napokon Jele:

„Ah! Ivane, što je da ti u ovo gluho doba noći ovuda se skitaš, pak još s puškom.“ Na to će joj Ivan: Nu kako ti djevojko amo dode? — Kako? to je lako razumjet. Bilo je taman ura noći, doba da svi u kući polijegamo, kad evo ti tvoga starijega brata u nas, te nas pita jesi li ti ovdje, jer da te nema još kod kuće. Kad mu rekosmo da te nema, otide. Ne dalo mi se za tijem nikako da spavam, no sve premišlaj i buncaj o tebi, Muku sam mučila tako neko vrijeme, kad čujem da puška puče. Sva se krv u meni smrzne; promislih odma na tebe, izvučem se potajno iz sobe, te hajd da razvidim što je i evo te nadoh. Zato sam vesela da ti se nije ništa zla dogodilo. No pričaj mi, kako si i zašto si ovdje. A nù ko je s tobom, što? zapostat?“ i ne dovrši da izreče, no joj zakrkne riječ u grlu. Snebi se!

Y

„Djevojko“, započne zapostat, „u dobar si čas taman k nama došla. Ništa kriv ni dužan vraćah se iz Mlinâ. Kad taman ja na raskrsnicu, ali eto puće puška, prozviždi mi tane taman mimo uši, no srećom me ne takne. Prestrašen, a ko Bože ne bi, stadoh da zapomažem, te da bježim, kad naidem ovdje na Ivana. Bog te je evo poslao dobrom srećom, da te zasyjedočim za svoju nevinost u svemu ovome poslu, jer je to samo ovomu povoda dalo. No ajde da smiriš nas dvojicu, da ne živemo kô dušmani; a prosto mu bilo i pred Bogom i pred ludima što je na mene pucao.“

Jelino, srce kucalo, kô u naj žešćoj ognici preko cijelog ovog razgovora. Od jednom uze Ivana za ruku te mu reče: „Šta učini za Boga Ivane; kunem ti se majčinjem mlijekom i oči-ním vidom, da ti on nije ništa kriv, no negov gospar, koji na silu šećaše da se mi dvoje uzmemo. Eto ti svjedoka samoga popa, pred kojijem smo očito kazali, da mi nijesmo jedno za drugoga. Ah! mili Ivane, teško li si zločinstvo počinio!“

Zasrami se na to Ivan, preplaši se od svoje duševnosti; zagrli zapostata te ga zamoli za oprošteće. Oblile suze svu trojicu; dok napokon će zapostat još u zagrlaju: „Prostio sam ti još prije, no zahvalimo Bogu da nas je tako dobra sreća poslužila, te se ne učini bruksa. No zaboravimo što je prije bilo, te želim da ti prisnijem prijatelem postanem; za to ēu ti biti kum vjenčani kad povedeš Jelu. Dajte mi tvrdnu vjeru obojica.“

Što su prije od žalosti kukali, sada plakahu od vesela; te obojica zahvališe zapostatu na negovom dobrom srcu i poštenom ponašaњu.

Do malo danâ u crkvi Ivana i Jelu sjedini pop sa sve-tom bračnom vezom. Kum bijaše zapostat. Zaručnici sad žive u zajednici i ljubavi, a tako će, ako Bog dà, do smrti. Ko je s Bogom i Bog je s njim!

Župlanin.

Kniževni prikaz.

Na Cetini. — Listek z cest Klim. Čermáka.

Vrli učenak, a naš brat Čeh iz Časlave, g. Klim. Čermák putovao je uz Siće more do Grčke i obala Male Azije, onamo gdje se orila helenska besjeda, slava i moć, pa eto hotio da iz negdašnje Šparte dode na videće i u današnju Špartu, u Crnu Goru.

On je to na dugo i lijepo ukitio i okitio u svom čestniku, listu za starine, a sada se eto istanova osvrnuo na ovaj predmet, koji on voli, jer oduševljeno piše o Srbima, a navlastito o Crnogorcima, o njihovu junaštvu. Spomenuti je članak štampan u Pragu, a u listu „Besedy Lidu“ (Ročnik X. Čislo 51., II. Rujna 1902.)

Da, članak je na odličnom mjestu, na čelu lista, jer je istinito i lijepo napisan.

Tu jezgrovito g. pisac ističe kulturu Crne Gore i navlastito se bavi Cetiňskijem muzejem, a dobro ga je uputio načitani profesor g. Lazar Perović, te o njemu kaže: přeochotny Lazar Perović, kaonuti što ga je svuda provodio, a još spomiňe švižny Miho Kovačević i t. d.

Dakako, g. Čermák prihvatio se dobrijeh i vještijeh kalausa, a on onako pronicav, pa je eto njegov rad krasan, a što je najbole, prožet istinom, te će mu srpstvo biti harno, jer ga baš dostoјno prodičio pred braćom i pred bijelijem svijetom.

— Isti je učenak opisao jedan drevni i zlameniti Crnogorski hanđar: „Eine merkwürdige Verzierung eines montenegrinischen Handschars“ (Mittheilungen d. Anthropol. Gesellsch. in Wien Bd. XXXII. 1902.), te je precrtao i sliku, motiv, s hanđara, a to je lav, i t. d.

Vješto se osvrće na starogrčke motive, pa dokazuje kako su popiješili u naše strane i došli od ruke do ruke na srpske ruke.

Spomenuti je hanđar na Cetiňu u Vuletićevu salonu, te je u velike zlamenit, a sad mu je vrijednost veća, kad je našao tako vješta i učena ispitača, jer čemu lepota dobre djevojke, ako je ne hvale u devet selâ?

Dubrovačka Epigrafija.

K N

VJEĆNOJ USPOMENI
UZOR DUBROVAČKOG PLEMICA
LUJA PI. OHMUĆE VIĆA-BIZZARO
OD TUHELA
POTPUKOVNIKA U MIRU

NARODE MOLI SE BOGU
SJEĆAJ SE
DOBROTE KREPOSTI ZNAČAJA
VRLOG POKOJNIKA

RODIO SE U DUBROVNIKU NA 21 OKTOBRA 1825.
USNUO U GOSPODINU NA 2. SEPTEMBRA 1902.
NA PLEMENITOJ BAŠTINI BRSEČINAMA.

Bileške.

Народна поезија.

— Прибилојжио у Лици И. Наранчић —

I.

Ја с' ожени' из вр' села.¹⁾

Догна мени моја жена:

Плава вола и магарца.

Магаре ми вук једе,

Плава вола одагнаше.

Ја потеко' у поћеру.

Прођо' село,

¹⁾ Варијанта ове пјесме изишла је у 18. броју биоградског „Народа“ у подлиску међу пјесмама, које носе наслов: „Народна поезија у Дубици“ по реду 18. Пјесму, коју доносим, прибилојжио сам у Лици, а диктирала ми је у перо једна дјевојка. Пјесму пјевају најмање два а може и више лица (обично женске) заједно, и то браз стих за стихом без отезања на крају, само послује неколико стихова престану и отегну са: Ој! — Исто је тако смијешни и весела и друга ова пјесма, а пјева се на исти начин.

Проби' чело,
Прођо' друго,
Проби уво.
Прођо' треће,
Преби плеће.
Намјери' се на пуницу;
Кад пуница кашу вари.
Мени ништа не дадоше,
Нег' дадоше лонац грепсти.
Метну' лонац на колено,
Кад колено прогорјело.
Ја потеко' на улицу,
Говори ми јапуница:
— Стани зете стријазете!
Од кад смо ти ћерцу дали,
Још те н'јесмо даровали.
— Што сте мени ћерцу дали?
То сте мени врага дали,
Кад је н'јесте свјетовали.
Када види тару у кући,
Она сједе па се чуди:
Какве су оне невине прометаче?
Када види жрвањ у кући,
Она сједе па се чуди:
Какав ј' оно цурин бршљен?
Када види плуг на њиви,
Она сједе па се чуди:
Какви с' оно козји рози,
Што с' на њима брајо вози.

П.

Затекох се, зарекох се
Да ја нећу за малена,
За малена, за голема.
Ударише зла времена,
А ја одох за малена.
Оправи га за козами,
Сви козари козе јаве,
А мог малог нигђе нема.

Ја потекох низ путине,
Низ те козје клобутине.
Наврати се на сјеницу,
А мој мали у њој стоји;
Брабоњак се превалио
И мог малог завалио.
Ја га узе у сукњицу,
На га метну уз ватрицу.
Скочи жишака, оже же га.
— Ајо, жено, оже же ме. —
Ја га метну на постељу,
Скочи мачка, огребе га.
— Ајо, жено, огребе ме. —
Ја га метну на полицу
Скочи мува рогоува
И огризе оба ува . . .

Pilato u muci Gospodinovoj.

Nekakav ће propovjednik u petak veliki dovesti težaka preobučena od Pilata, te ће ga s besjednice pokazati bogoљubnomu puku. *Togu* mu je napravio od hartije, a sve ostalo u redu, e bi rekao nā pravi Rimlanin; al' se težak potresao na žestoke besjede i šćeđurio se u sami kraj besjednice (propovjetaonice). Odjednom, eto ti propovjednika da opiše kako je Pilato umio ruke, te nepravedno dopustio da bude osuden Božji sin. Okrene se ovako prama onomu Pilatu: „A ti, nepravedni Suče, uzeo si krv pravednika na svoju dušu! . . .“ I u onoj žestini govora udari Pilata šakom u nos, tako da je izbrojio od muke sve zvijezde, a oblila ga krv.

Onaj čovo nije znao gdje je ni kako je, zavrtjela mu se svijest — baš zaboravio da je Pilato, i onako zaupi kao bjesomučan: „K vragu, obješenjače! nema poštenijega ni bolega do mene!“ I udari ga, kolikogod je žešće mogao, kraljevskom trs-tikom po glavi.

B i b l i o g r a f i j a .

„Bogoslovski Glasnik“, časopis za pravoslavnu nauku i crkveni život, izlazi u Srijemskijem Karlovcima u mjesecnijem svecima od 4-5 tabaka, urednik protosinđel Ilarion Zeremski, preplata na godinu 12 kruna. God. I, kniga II, svezak 3 i 4.

*

„Delo“, list za nauku, književnost i društveni život, izlazi u Biogradu u mjesecnijem sveskama od 10-12 tabaka, cijena je listu 20 kruna, vlasnik i urednik Dr. Drag. M. Pavlović. Godina sedma, XXV kniga, sveska za Septembar.

*

„Neven“, Čika Zmajovin list, izlazi u Novom Sadu otprije svakih 17 dana i cijena mu je na godinu 6 kruna. Vlasnik i urednik Dr. J. Jovanović Zmaj, odgovorni urednik Doka Mihajlović. Godina 1902-3, br. 3.

*

„Glasnik pravoslavne dalmatinske crkve“ izlazi u Zadru svršetkom svakoga mjeseca na 16 strana. Cijena je listu 6 kr. za cijelu godinu. Izdavalac i urednik Protopr. Đ. Popović. Godina X, broj 9, sveska za Septembar.

*

„Brankovo Kolo“ za zabavu, pouku i književnost, izlazi u Srijem. Karlovcima svakog četvrtka. Cijena je listu na godinu 10 kruna. Vlasnik i urednik Paja Marković Adamov. God. VIII, br. 40 i 41.

*

„Srpska Domaja“, list za zabavu i pouku, izlazi u Novom Sadu svakog utorka na 12 strana. Cijena je listu 8 kruna na godinu. Urednici Dr. Slavko Miletić i Dr. Branko Ilijé.

*

„Istočnik“, duhovni list za crkveno-prosvjetne potrebe srpsko-pravoslavnog sveštenstva i naroda u Bosni i Hercegovini, izlazi u Sarajevu dva put mjesечно u sveskama. Urednik sinđel Ilarion Radonić, cijena 8 kruna na godinu. Godina XVI. br. 18.

*

Y

H

I

V

E

R

Z

I

T

S

K

A

B

I

V

L

I

O

T

E

K

„Srpski Kniževni Glasnik“, izlazi u Biogradu 1 i 16 svakoga mjeseca u sveskama od pet tabaka, staje za cijelu godinu 18 kruna. Vlasnik Svetislav S. Simić, urednik Bogdan Popović. God. VII, 3, br. 41.

*

„Kolo“, kniževni i naučni list, izlazi u Biogradu dva puta mjesечно u sveskama od četiri tabaka. Cijena mu je za cijelu godinu 12 kruna. Vlasnik i urednik Dan. A. Živalević. Kniga IV. sveska 7.

*

„Prosvjeta“, organ prijatelja srpske narodne prosvjete, izlazi svakih 10 dana u Kragujevcu, a staje za godinu 6 kruna. Vlasnik Đ. S. Kojić, odgov. urednik Jov. P. Jovanović. Godina III. broj 4.

*

„Učitel“, pedagoško-kniževni list, organ učiteljskoga udruženja, izlazi u Biogradu dvaput mjesечно u sveskama od 2-3 tabaka. Cijena je listu 10 kruna na godinu. Urednik N. M. Čolaković. God. XXII sveska 3.

*

„Prosvjetni Glasnik“, službeni list ministarstva prosvjete i crkvenih poslova kraljevine Srbije. Urednik Dr. Mih. R. Popović. Biograd. Godina XXIII. sveska za Julij.

E p i g r a m.

Što je varka?

To je šajka, mala barka,¹⁾
Ač prebrodi sva unakrst mora
I odleti do vrh pustih gorâ;
Jer je varka grdna krilatica,
Srpskog roda strašna zlotvorica!

Živko.

¹⁾ lađa.

Narodne zagonetke.

1. Crno, maleno iza kuće više: Čuvajte me kokoši, vuka se ne bojim (mrav).
2. Crno vižle rep diže, a kad kleče, pravo reče (kantar).
3. Krještalica krješti
Na popovoj kuli.
Da ih dode trista
I vojvoda s Lišca,
Nikog se ne boji (zvono).
4. Crna kobila pošla na vodu, a bijela se vratila s vode (repa).
5. Ozdô ploča, ozgo moča, u srijedi meso (pogača pod saksijom).
6. Margarita vita
Po gori se skita,
Kada došla na nivu,
Svukla s' sebe haljinu (ovea) zimi po gori,
a leti se striže.
7. Sjedi Vila na dva mira
Čeka sina Baldakina,
Dok joj dode iz Jakina
I donese boce vina (prazna bačva do trgaña).

Šarada.

Crnokosa moma koliko odvaja
Od drugijeh s oka, što joj *prvi* kaže;
Toliko i *čjeli* pojam nas opaja,
Ma da i glas *drugog* divno žuber slaže.

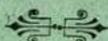
Odgometka potoće šarade:
Samo-zivac.

Errata-Corrigē.

Na obr. 859. (br. 19.) redak 7. odozgo mjesto *Kneza* čitaj: *Kreza.*

СРД

СРД

List za književnost i nauku

Miho Vacchetti

vlasnik, izdavatel i odgovorni urednik

Sadržaj:

- I. С Мора. Јунија.
- II. Nesudena ljubav. Dr. Torkvato.
- III. Мудре изреке.
- IV. Društveni romani Viktora Iga. S francuskog Givo.
- V. Čestitka Niku****. Dr. I. A. Kaznačić.

- VI. Заједнички преступ. J. Стевановић-Виловски.
- VII. Narodna pitalica.
- VIII. Amorova slava. L. B.
- IX. Пред Гундулићевијем спомеником. Маринко.
- X. Биљешка.
- XI. Šarada.

Srđ izlazi dva puta mjesečno, polovinom i svrškom mjeseca, u sveskama od 2-3 tabaka.

Cijena je listu; za Dubrovnik i Austro-Ugarsku na godinu Kr. 12; za inostranstvo franaka 15 u zlatu.

Rukopisi i pisma šaju se uredništvu *Srđa*, a preplata administraciji *Srđa*.

DUBROVNIK